

bokselskap.no, Oslo 2017

Tryggve Andersen: *Fabler og Hændelser*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1915 (Kristiania/Helge Erichsen & Co).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-360-2 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-361-9 (epub),

978-82-8319-362-6 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Tryggve Andersen

Fabler og Hændelser

bokselskap.no

Oslo 2017

[Verdens herre og mester](#)

[Døden ombord](#)

[I havn](#)

Verdens herre og mester

«– – oc da opstiger her en stor
Ælendighed, naar baade Mand oc
Quinde, Børn oc Tiunde, Gamle oc
Unge mue tillige ligge til Sengs aff
den Siugdøm oc ingen kand hielpe
den anden, oc de ubefængte skye
de Siuge ligesom Døden selff.»

Lucas Debes: Færoæ et Færoa reserata, 1673.

I.

[9] Ulykken kom over bygden, da det skulde til at høstes. Det var alt blet stilt og tomt for fugl paa næssene, men ute paa havneholmen holdt ærfuglen til med ungene sine, og i godveiret, som traf ind just ved det leitet, svam den hjemmeglad i sundet og sanket føden og trivdes.

Paa ytterste sørenden av øen laa bygden, rundt en bred vik mellem styrtbratte næss. En lav, naken holme tok av for havet og skaffet en slags havn, endda sjøen kunde bryte over den, saa sundet kom i et eneste kokende kav. – Drugt hundre skridt fra stranden var naustene reist; tangraket viste, at saa langt skulde baatene trækkes, vilde én vite dem klar av brændingen. Ovenfor naustene spredte sig gaardenes klynger av [10] smaa, torvtækte hus; væggene deres var skjernet ved mur av jord og sten. Og bak husraden stod kirken. Den ogsaa var torvtækt; taarn hadde den ikke, og taket var tyngt med svære heller og fæstet med tykke rep, og slik hadde det støtt været. Men stormen hadde revet det i mands minde.

Bøen steg grøn og frodig op til et trangt skar i nord; nederst var lien stripet av kornaakrenes smale teiger. Skaret skilte to jevnhøie nuter, som helt til tops hadde belter av svarte basalhamrer og skraa, græsgrodde hjell. – Attenom var utmarken, der sauene og krøtterne beitet.

Trær vokste ikke, ikke en busk. – Øde var landet; vidt maatte den vanke, som agtet sig til næste bygd, og veiløs var færden. Øde blaonet havet de faa soldagene, tiest graanet det under uveirsvanger himmel. Sjelden randt seil i sigte, og melding om at skib stevnet for deres havn kunde være et skrækkens bud til dem,

her bodde. Voldsmænd fra havet brukte herje paa øen, men i denne alderen hadde forsynet naadig [11] tat deres bygd i sin varetægt, og et miskundelig forsyn stolte de paa. At værge sig mot fremmede vaagde de aldrig mer drømme om; de flygtet for dem op i fjeldene og gjemte sig i avdalene, til faren svandt. Deres eie var saa fattig, at det litet fristet til rov, og skade kunde den bøte, som liv berget.

*

Unda de tætte husklyngene, ved uren nedfor vestre næsset, hadde engang for længe siden en bonde lagt sin gaard. Dér faldt kvældskyggen tidlig, men det var bedre ly, og én hadde ikke granden indpaa stuehjørnet og var kvitt traakk og prat i dørene.

Den bonden hadde de fremmedes blod i sine aarer. Han stammet fra en jente, sjørøverne hadde fanget og hat hos sig den stunden, de gjæstet havnen. Hun blev med barn og fødte en gut. Han arvet en dyr guldkjede efter moren, og den solgte han til kongens foged og kjøpte sig odelsjord for pengene.

De av den ætten liknet ikke paa sambygdingene sine. De var magre og mørkléte, [12] hadde krumme næser og brune, myke øine og en vék, fjern røst, som skydde de at høre sig selv tale. De var gløgge og driftige, skjönt de ikke vørte gods meget; de var raadsnare og hjælpsomme og krævde ikke gjengjæld, men omtykt blev de ikke. De tok ikke ofte del i folks lek og lag og var ikke glad i at synge hverken kvæder eller salmer. End ikke tiggerne hyste større takken for deres almisser, de blev git for likesælt og rumhændt.

Barnerik blev ætten ikke. Ældste sønnen arvet stadig gaarden uskiftet; de yngre brødrene søkte sig gjerne koner paa andre øer og slog sig ned der. Døttrer hadde det ikke været mange av, og de fleste fik gaa ledig; men blev en av dem gift i bygden, gled hun snart fra sin slægt, og skyldskapen blev ikke videre reknet.

Den sidste husbonden paa gaarden hadde været enkemand og ikke aatt sønner, hadde bare en datter ved navn Maria. Han druknet paa sælveide, og hun og farmoren blev sittende igjen i saa ringe kaar, at det ikke [13] mer blev lønsomt for tiggerne at umake sig til dem. Ilde raad hadde de til at nære tyende, og nødig stedde én sig i deres tjeneste. Den skrale kosten var ikke det værste: farmoren led av stygge kramper og rier, og rygtet sa, hun skulde være kyndig i de ting, det ikke

gagnet sjælen at ha kundskap om.

Noget folkehjælp, saa ussel den kunde være, hadde de likevel hat, men midt i travleste vaaren hændte det, som skræmte tjenerne til at flytte i utide.

Det hændte, at en messesøndag Maria hadde været i kirken og annammet avløsning og sakramentet, blev hun borte, og borte var hun i otte døgn. Farmoren kløv ur og fjeld og ropte efter hende, og de lette al utmarken over og langs stranden, fundet blev hun ikke, før det gik bud til presten, og han fra prækestolen i sit hjemmesogn bad en kraftig bøn til Gud om det arme menneskes utfrielse, hvis onde og fordævelige aander hadde hende i sin magt. Samme eftermiddagen fandt stølsjentene hende. Hun [14] laa under en bratte oppe i skaret, hadde svøpt sin halsklut om hodet og mælte ikke et ord, sov visst, og de turde ikke gaa hende nær, men skyndte sig ned til den mand, som hadde det hverv at lære ungdommen den kristelige barnelærdom. Han blev med dem, korset sig og la haanden paa hende og vækket hende og spurte, hvordan hun var kommet der. Maria pekte paa fjeldet og sa, hun hadde stupt utfor. Men det kunde ikke være sandt, for uskadd var hun, klærne hendes var hele og tørre, og skoene uslitte, og ruskeveir og regn hadde det været det meste av uken. Og da præsten gjorde særskilt reise for at tugte hende til bekjendelse, blev ikke han klokere paa hende. Og han vendte sig fra hende i vrede og sa, hun sikkerlig var av dem, som ikke aleneste var forledet med legemet, men endog med sindet, saa at de ingenlunde vilde aapenbare det væsen, hvilket hadde lokket og skjult dem.

Men farmoren hadde den eftermiddagen leiet hende fra skaret og til gaards og git hende mat, den hun rolig spiste og taalte, [15] saa ikke kunde hun ha sultet de otte døgnene. Efterat hun var lagt i seng, sat den gamle og trøstet hende og tørket taarer og ænste ikke, at tjenerne vandret av huse, den ene i hælene paa den andre.

Maria hadde kanskje været paa fælsligere færd end til aalvehaugen, blev det trodd, og præsten og øvrigheten burde ha været strengere og ikke spart hverken hende eller den vitterlige heksen, som hadde vigd hende i vanhellige kunster. Kaller og kjærringer korset sig og ramset maninger, naar de saa dem, og unger snudde og rømte, naar de raakte dem, og skrek ikke, dersom de ikke hadde voksne at ty til.

Og farmoren og Maria levde ene paa gaarden. De greiet ikke at røgte kyr og sau, nytte ulden og holde aakerteigene i hævd, og det maatte bli beske nøden for dem til vintres.

II.

[16] Søndenvind og silregn hadde det været mindst en maaned, men en nat braakastet vinden til nord, og stormbyger ulte og brakket gjennom skaret. Ved nôn gav stormen sig, braat som den hadde føket op, og i kvældingen sluttet det at regne. Da sprængte solegladet tykken, og folk kom ut av husene og blev staaende og myse velnøigd paa det gilde skjæret over nuter og næss. Glitrende løftet sig basalhamrene og skinnende grønne var hjellene. Men endda var det fart i skyene, nordfra valt de i vild glød. Og fjernt til havs kunde øiet følge baarekammenes skummende jag mot den dystre synsrand i sør, det var som flyttet de for glættens brandrøde gap.

Om morgenen var det ikke større drag [17] i luften, end at skodden saavidt seg av fjeldene og blev liggende i banke utkring landet. Og næste morgen var vel himmelblaaet litt disig, og dotter av taake svev over blank sjø, men lunt og varmt var det som fineste sommeren. Alle bygdens dugelige karer vilde paa fiske. De skulde ha været igang med slaatten, den regnet hadde sinket, men de hadde det i sig, at varte stillen og mørknet det til igjen, kunde det ikke være umulig, vorherre undte dem at fornemme grind. Og salmesangen klang freidig, dér baatene rodde fra havnen.

... Maria sat ute i kovedøren med en haandtén paa fanget. Farmoren laa syk – krampen var haard i det sidste – og Maria hadde været oppe i ôtten og skulde hente en kløv torv, men hesten hadde slitt sig, og torven maatte hun bære selv, og det var tungt arbeide, høvde ikke for en ung jente. Siden hadde hun melket og malt korn. Og da hun hadde sittet en stund [18] og set paa sjøen og taakedottene og lydd efter strømmens skjøre brus om havneholmens fluberg, tok trætheten hende, og hun blundet, før hun visste av det.

Hodet sank ind til karmen, den spæde barm hævet sig i korte støt, og det rykket i den halvaapne mund. Hun ga sig i søvne, svetten töt frem paa den glatte, buede barnepande, og de magre kinder fik blussende flækker. Hun foldet

hænderne og vred dem. Tenen trillet av fanget og raslet henad dørhellen, og en staaalgraa kat smøg sig fra koven,^[19] kôstet til den med labben og danset leken.

Men ulden hegtet sig i klørne, og det blev nødvendig for pusen at slikke potene rene. Saa gløttet den fortænkt op paa hende, skjøt ryg og gjespet stort og ringet sig mellem hendes skor under kanten av vadmestakken.

Marias søvn blev fredeligere og fastere; hun lukket munden og pustet lydløst, og de foldede hænder gled fra hverandre – –

[19] Fra stuetakene bævret tynd røk; den magtet ikke stige og fløt som en blaa strime over bygden. Etsteds pratet kvinder travelt, lo høit og kippent og tidde. I strandstenene pjuttret nogen stilfærdige barn, og paa sundet svam ærfuglen med ungene sine.

Ved nærmeste naustet stod en kall og vølte paa en baat. Han hadde fluret haar og stridt skjeg, var krocket i knærne og skutrygget og bøiet sig trælsomt og forfôr naglene og natene. Ret som det var, kvilte han, og for hver gang skubbet han topluen paa snei og klødde sig i nakken og spøkte kyndig visdom til en smaagut, som alvorlig og faamælt var vidne til hans stræv. Svar brød ikke kallen sig om, for han var døv; han bøiet sig og banket og kakket.

Gutten skottet omkring sig. Han hadde hørt det kvittre saa grant, ikke kunde det være graatitling. Og to blaasvarte fugler, lyse under buken, skar forbi naustet i hastig sving, rapt hugg vingene, og de fløi som pil fra streng, vendte tvert foran kirken og skar atter forbi, lavere – vingene hven.

[20] – Bedstefar! ropte han. Ser du fuglene?

Gamlingen sanset ikke, og han nappet ham i trøien:

– Bedstefar – se paa fuglene, de vakre fuglene!

– Hæ? – Kallen glante op, og gutten vinket og trippet av iver:

– Ser du fuglene? – Dér – dér!

Kallen saa dem. – Svalen, – sa han og gapte, og skjælven slap han verktøiet. De fordømte ulykkesfuglene! kvæste han og rev topluen av, kylte den efter dem og bandte ugudelig.

Svalen? – Det kvapp i gutten; svalen spaadde død og varslet lik. Men nyfiken

blev han, maatte se den nøiere, og han løp fra baaten, og bedstefaren fulgte barhodet. Hvor hadde de ærend?

Barnene i stranden hadde ogsaa faat øie paa de underlige fuglene og satte opover.

Fra næss til næss strøk svalene, gjorde en baut rundt bøen, krinset om husene, fløi og svævde, likesom sky for at vælge sig sæte. Men de var mødige av sit stormdrevne ^[21] togt til ukjendt land, og saa dalte de endelig paa et tak.

Barnene stimet til huset, og kallen skridtet med. Han rakte nævene fremfor sig og spilte fingrene, som vilde han fange og kreiste de leie dyrene. Koner og piker spurte fra dørene, hvad stod paa, og straks de hørte om fuglene, kom de ut. Et par gamlinger stabbet bortaat, og kallen sa dem besked, dæmpet og rustent. En hel flok blev det, og alle glodde de i stum age.

Men hun, som var matmor i huset, hikstet høit av fælske og plukket en sten og hev den. Det ga et søkk i det vaate tak, svalene skvatt tilveirs og flakset sprængt til naboens møne – videre aarket de ikke.

Og flokken flyttet sig, og en anden kone hev sten. Og paa hus efter hus, paa hver en av gaardene, hadde svalene været, inden de fløi det stykket til gaarden under vestre næsset, og der tumlet de ned paa tunet og forsvandt i græsset.

Flokken stansed ved kallens sodnhaus. ⁿ² ^[22] Længer vilde ikke barnene gaa fore, og de voksne blev staaende og trø i veien; ingen hadde lyst paa at være den første som snudde heller. – Det var likt til, troldfuglen hadde ærend hos heksene, brummet kallen grættent og raspet sig i skolten.

– Det var dig, som sa det, Ambjørn, knislet en tandløs kjærring. Og jomfruen er ute og lokker paa kyllingene sine. – Hekseherket! tviet hun og hyttet.

De lo, men stutt og utrygt, og hermet skjeldsordet. Enkelte korset sig i smug og mumlet noget indi sig.

... Maria vaaknet og stirret skræmt paa dem, og de stirret paa hende. Saa gik hun ind; katten smatt efter, og døren blev lukket.

Med ett husket en kone, at hun burde anse farvegryten sin, hyfset en amper jentunge paa armen og fortet sig avsted. Flere kvinder sa, de hadde ikke tider – det lakket til døvre – og ruslet hjem, mens barnene fik munden paa glid og

[23] spurte og grov. Ambjørn og de andre gamlingene drøftet de forrige gangene, svalene hadde tedd sig i bygden, og det som da bar til. Det var hos heksene, den hadde ærend nu, det var skjellig og greit: paa deres tun blev den værende, og hun ældste og argeste av dem var syk og skrøpelig, emnet for at svare til sin pakt –

Joda, de blev sams om det. Men svalen hadde været paa alle gaardene, hadde sittet paa tak, ikke bare fløiet over hus, og tvilen gnog under den enige visshet.

*

... Maria skjøv slaaen for, og dirrende ræd lænet hun sig til væggen.

Det hadde været saa mange av dem nede paa veien – kom de hit? Og vilde de hende vondt? Kanske blev hun og farmoren tat og bundet og skysset til provsten og fogden og fængslet og stænget inde i mørkestuen. Saa hadde de fare ad med han Gand-Olaf i Vik ...

Men de hadde ikke gjort det, de blev [24] skyldt for, farmoren *kunde* ikke gjøre det! De blev skyldt med urette, det vilde de avlægge sin helligste ed paa, sværge ved sin salighet og den høieste Gud og skaper! Folk skulde vagte paa sine egne ufyselige kunster; han Ambjørn læste i løsningsknuter og øvde gand med lønruner, det vilde hun røpe. – Jon Niklassøn hadde git ham en vog uld for det og borget den av far hendes. Hun skulde true og love at forklage dem, rørte de farmoren og hende.

Aa, der kom de! ... Hjertet slog, saa hun vandt ikke faa veiret, og det flimret for øinene. De trampet opover bakken, syntes hun, og hun holdt for ørene, vilde ikke høre dem ...

Hun ventet og ventet. De kom ikke. Hvor blev de av? – Hun knyttet ene haanden, puttet den i munden for ikke at skrike og skuret knokene tilblods mot tændene. Kjære Gud, du naadige Gud! ba det i hende, og det var som skrattende gjenlyd av bønner fylgte koven.

Hun segnet i knæ, bredte armene ut og [25] vilde spærre for døren, stanget panden i slaaen. Da kaldte farmoren paa hende inde fra sengen.

– Maria – vær ikke ræd, Maria, sa det.

Det lindret angsten. Armene faldt matte ned, hun pustet dypt, evnet atter tænke og skjønne, at de ikke kom. Hun tittet gjennom en sprækk i døren: De var

ikke længer ved sodnhuset, de gik hjem, ingen var hitenfor den gule gjødseldammen ved Ambjørns fjøs, og der var alt blet færre av dem. Det hadde ikke været saa, de vilde hit ...

– Maria – ikke vær ræd, Maria, sa det paany, og hun sjanglet ind og krøket sig ihop paa kanten av aarestenene, gjemte ansigtet i fanget og hulket kvalt, uten taarer.

Det knirket i farmorens seng; hun stod op, kastet paa sig litt klær og taslet i hoselæsten over gulvet, drog en krakk til aaren og satte sig tungt. Hun var fét og svær; fattigslige graa haarstræner hang nedad de gustne, slappe kinder. Lysningen fra ljoren plaget hende, og hun blunket og gnigget de [26] svulne øienlaak, tok saa en pinde og karet torvasken vel over de osende glør og bidde paa Marias graat skulde stilne.

– Du var ræd, sa hun haast. Jeg kjendte det, men det var ikke nogen fare. Hvad var det, som skræmte dig?

Maria sukket og tvang graaten, og enstonig fortalte hun, at hun hadde sovet og hat en styg drøm og blev vækket av, der var saa mange paa veien, og at hun trodde de vilde hit.

– Høh! De kommer ikke hit. Det tør de ikke. De agtet sig for at komme hit, om her saa blev disket op til bryllups for dem. – Hadde far din levd, kunde han ha kjørt dem fra gaarden som sau. De var ellers snaale til at snylte paa hans godhet, haante farmoren og mimret det, hun skjæmtes for at si, og det brændte hett i de gamle øine. – Drømte du? lutet hun sig frem og saa spændt paa Maria.

– Der var grind i sundet, og død hval laa tæt langs stranden, stor og smaa. Men [27] den hadde folkehoder, og ikke var der saar paa den. Den var selvdød, svarte hun lavt og træt.

De saa ikke paa hinanden, og de sat længe tause. Tilslutt sa Maria, og hendes mæle blev haardt klingende:

– La dem dø, vi har ikke gjort dem andet end godt, og de vil os vondt. De er vonde mennesker. Forældrene bander os, og barnene spytter efter os. Men stemmen brast, og hun jamret: Aa, hvorfor skal de være mot os paa den maaten? – Hvorfor druknet far min? – Og hvorfor skulde jeg bli borte og ingen vite

hvordan? – Aa, hvad kan vi ha syndet og gjort? ...

– Den, som verdens herre og mester er, har sagtens laget det saa for os, mumlet farmoren. Verdens herre og mester, ham hadde manden hendes nævnt, naar han skulde trøste, dér det ingen trøst var, og som han hadde lært det av far sin, lærte sønnen deres det; ættens arvede ordtak var det at nævne ham, men hun brukte det sjelden.

[28] Og igjen sat de tause, fordi de ikke kunde tale, endda det var, som stilheten snørte strupen sammen.

... Da kvittret det grant fra taket. Og katten hoppet av gulvet op paa krakken ved siden av farmoren, murret og fræste og viftet med busket rumpe. To svarte fugler, lyse under buken, kvittret og sang paa randen av ljoren.

Farmoren smilte og klappet katten. – Det er svalen, nikket hun. Det var visst den, de fôr og saa efter. – Og svalen har ærend til os, men vi skal ikke hatre dem vi ...

III.

[29] Kallen drev flittig paa og vølte baaten sin. Blev det ophold i morgen og, rakk kan bli færdig.

– Joho, ja, snakket han med sig selv og smisket i skjægget. Det var greit nok til heksene, svalen hadde hat ærend – maatte rettelig være sandt, at dit skulde den, og dit hadde Vorherre ledet dens flugt. Den hadde ikke været synlig, efter det den dalte paa deres tun.

Mens han aat døvre, hittet han ut, at det var kjærringer, som var død de forrige gangene den fuglen tedde sig i bygden. Fra den gangen for fire aar siden var han tilforlatelig viss paa det; svigerdatteren hans hadde hjulpet til at lægge hende Elin, Gabriel Tormodssøns hustru, paa likstraa. Og [30] mismindtes han ikke plent, blev det likedan en kjærring den gangen for syv aar siden – navnet var han ikke god til at huske. En turde vel tyde det saa, at kvinder hadde især at frygte dette varslet, men én skulde bare ikke tale om det og forstyrre kvindfolket med anelser og skræmsler ...

Det var hyggelig med det sommervakre veiret; baaten kunde det bli gagn i,

saa det var nyttig arbeid han virket, og fro tilsinds mullet han paa en salme:

«Om jeg end gaar i dødens dal hin mørke,
vil jeg ei frygte, thi du est min styrke.
Du est med mig, min gud, i allen stunde,
din kjep og stav mig trøster mangelunde –»

Han kvilte, tørket svetten av skolten og saa op til gaarden under vestre næsset, dér skyggen alt laa over husene og tunet. – En gammel, kramperidd heks var litet at trege paa, naar hendes paktes tid var omme, og den unge, hun var ikke aleneste forledet med legemet, men ogsaa med sindet – . Han smilte, bøiet sig og pirket ved en raatten nagle i rongen, den han etlet sig til at bore væk. Hm, hin manden skulde ha sin ^[31] egen morskap av møers forlokkelse og skaanet ventelig det syndige kjøt i ungdommens blomster. – At én vilde sætte sjælen paa spil! Satans forførelse var aarsak i det. Én hadde da billigere raad for at lempe paa skjæbnen, raad som ikke blev straffet med guds uryggelige straffedom – ikke med den uryggelige ...

Naglen glapp av hullet. – Akja, sukket han grundende, og sætninger fra postillen bød sig til bro for hans tanker; postillen var han stiv i: det var hans hverv at føre tilsyn med den kristelige barnelærdom i bygden. Hvo, som skaanet blev, for den kunde angerens og naadens og frelsens time slaa, ifald sjælen ikke var saa besnæret og hildet i forledelsen, at den var forskrevet og fortapt. Men gift blev hun troligvis aldrig den unge heksen – hvem vilde bli djævelens maag? gren han og korset sig snøgt. Blivende sted var her ikke for hende. Og det var det, at gaarden kunde være saa laglig for sønnen hans at kjøpe ataat ...

Kallen tæljet omtænksomt paa et ^[32] nagleemne. Det var nu hans alderdoms glæde at syte for ættens fremtid og velmagt, og tunglyndt mullet han:

«Med balsam du mit hoved overgyder,
min skaal er fuld av det, mit hjerte fryder.
Din naad' og godhet altid hos mig blive
den ganske stund, mên jeg er her i live –»

Det var blikstille, og som dagen hældet og skyggene tok lien og luften blev svalere, spandt der sig et kvitagtig slør over aakerteigene og bøens uslaadde eng. Men nutene stod skarpe og nære, og den rene høstblaa himmel hadde dagsættingens uendelige dyp.

Inde i husene stullet de øktens dont, og gjennom den puslende støi klynket søvning graat fra de mindste. De større barnene hadde leiret sig paa bakken ved kirkegaardsmuren; de kunde ikke glemme troldfuglen og hadde saa meget at undres paa, at de gad ikke staake og leke, som vanlig de gjorde, før det kvældet. Gutten til bedstefaren var den viseste av dem, og han lovde for, at snart blev det likfærd paa gamleheksen. Og ikke kunde de faa til, [33] hvordan præsten skulde bære sig ad med at jordfæste hende.

I den brede sandfjæren trippet en visken kjeld, og i sundet svam ærfuglen og kaaet for ungene sine. Havet laa blankt og tyst, og endnu speilte det sol i lange, flammende glimt.

Nord fra skaret rautet en utaalig ko; den fik vente. Men den rautet atter, og hele bølingen svarte, saa det ljomet i hamrene. Og jenter skranglet med bøtter og smaaskjændte dør imellem, at det var forsætt denne Maria støtt skulde melke for tidlig og stelle op buskapen ... Dér krêk hun sig ned uren bortved fjeldet, lik en graa hulder; hun var blet saa folkesky, hun turde ikke gaa stien midt efter bøen.

Men praten stogget. – En baat svingte forbi neset. To mand sat i den – fire i lag var de rodd ut til morgen – og de brukte aarene, saa det fosset for baugen, og ærfuglen skar opskræmt tversover sundet til holmen. Slik uvorren hast hadde de, at de striket ikke før i sidste liten, [34] stavnen dunket lydt i støen, og kjelden tok hyven fat. – Fôr de ubud?

De hoppet i land. «Aahoi!» haustet den ene og sveivde armene. «Aahoi!» ... Den andre holdt hule haanden for munden og skraalte noget, det ikke var mulig at skjønne. Men stemmen var saa overstadig munter, ikke kunde det være galt, som stod paa.

De ga baaten et litet løft, saapas den ikke skulde flyte av, og kapgik op fra fjæren; de vide sjøtrøiene dasket omkring dem.

Men ved husene var det blet folksomt og livlig, kjærringer og unger sanket sig rundt de tre kallene, som var hjemme. – Er det grind? blev det hujet. Grindebud! Grindebud! skingret det jublende fra barnene. Grind maatte det være ...

– Nei, nei! De blev staaende jevnside og skogle, og en ragget hund satte gneldrende imot dem. – Spar sengehalmen! gjønte den ene. Tænd ikke baal –

Han kunde ikke mer for andpusten latter. Den andre vandt forspranget; han lo ikke, [35] han trallet. – Hvad er det, tosken? skjændte konen hans iltert. Det stoppet ham, og rød i fjæset og kry og skrævende forkyndte han: De hadde fundet et skib. Og nu kom de med det –

Et kort, skvættent skrik laat fra kvinder og barn, og de blev stille, fattet ikke det, han hadde sagt, og de maapte. Men de tre kallene skubbet sig myndig forrest i hopen. Var det fredelig skib? Lôset de det hit?

Den flirevorne manden naadde kameraten sin, og begge skravlet de løs, mens det surret av spørsmål og hunden bjæffet forstyrret. Ældste kallen bragte skikk i røret. Hysj, la mig faa høre! satte han morsk i, sparket til hunden saa den ylte og kvinket, trev en mand i akslen og skaket ham og tvang ham til at rope langsomt og tydelig ind i de døde ørene sine. Og efter hvert han skjønnte, nikked han og klødde sig i hodet, og kjakene maste, som tygget og svælget han fortællingen stump for stump.

... Et stort skib hadde de fundet.

[36] Nei, vrak var det slettes ikke, riggen stod hel og holden, og skroget lækket snaut, de hadde lænset det med et par pumpedrag. – Uten mandskap var det, men det hadde en braate last i rummet, tønner og kister og sækker, korn og mel og lærret og klæde og handelsvarer. – Ja, det var et handelsskib, og av de allerstørste var det ikke, men to master hadde det likevel.

De var ute paa, da de opdaget det en fjerding nordmed øen, og det skedde uforvarende at kalde for; de hadde næsten vôn om, at det skulde være grind i sjøen og holdt utkik til havs, hadde ikke set efter landet. Og fartøiet laa under land og ruvde ikke videre mot fjeldet, fordi seilene var nede.

Han vilde ikke skryte, de blev mest tvilraadig det første og halte ind snørene og skulde just ta roen hjem. Men saa sa han Jon Niklassøn, at det var en løien skute: Seilene var beslaat og ankeret ikke i bunden; den rêk med strømmen, endda den snart maatte tørne kloss i fjeldet. Og han [37] burde ha greie paa det, han som hadde været med den franske kaperen, og enfoldigere var de forresten ikke selv, end at de kunde tænke sig, dette ikke var som det skulde.

Forsiktig rodde de nærmere, og han Jon praiet, prøvde fransken sin og

prøvde paa engelsk. Ingen ænste galet hans, og han blev hissig, vilde straks ombord, enten det var ulovlig og farlig eller ikke. Og de føiet ham og skaatet til røstet. Han entret hjertugt op, og de gjorde fast baatene og entret efter. Ikke en levende sjæl var der paa dæk, og ikke under dæk –

Men i kahytten tappet Jon av en kagge, om det var øl og tørstedrikke, og saa var det klareste, rødeste vinen ...

– Smakte du den, Jakob? spurte kallen læsp.

Aa, han hadde ikke vanet en slurk, humret han og blingset til kameraten sin, som kremtet og knipset i fingrene. Visst hadde de smakt paa vinen, de hadde det, og det blev altid en smak til alle her.

[38] ... De hadde samraadd sig og syntes, de pligtet berge skuten og like godt kunde slæpe den ind i sundet. Vind var det ikke, og sætte seil hadde de ellers ikke lyst til, det var bare han Jon, som aatte forstand paa den vidtløftige redskaben. –
– De to var rodd i forveien, saa det ikke skulde bli forskrækkelse i bygden. Og nu kom de andre slæpende med skibet, de var bakom næsset. Og de fik svinte sig og hjælpe til, for var det ikke av de allerstørste, var det jamen digert nok at drasse paa –

De maatte ha sig litt drikke, de var blit saa tørre i halsen. Og av drog de, ned i baaten.

... Men fra skaret rautet bølingen værre og værre, og stølsjentene travet oover; de vilde og skulde ha melkingen undagjort, før skuten var paa havnen. – Kallene satte sig ved Ambjørns naust og less forstandige. De rødde om bergelønnen, hvad den kunde bli til av hvert slags vare og paa hver part, og tirret sig op med anksom frygt for, at den øvrigheten, de hadde, blev [39] styggelig grisk efter kongens part og sin egen fordel. En turde haabe, den levnet saa meget av rigdommen, at der blev mætte for sultne maver i høst og gjæstebudskost til jul.

Ældste kallen menget sig ikke i dette. Døv og taus grublet han paa det, som var fortalt, og det blev ham den forunderligste tidende, han nogensinde hadde spurt fra sjøen. Drivende vrak hadde han selv været med og fundet, og han hadde takket for en halv tylft baatbord i bergeløn, saa den herligheten var ikke videre at rose sig av; stranding hadde far hans været tilstede ved – det var ikke større end en skarve hollandsk smugkræmmer, som forliste; der gik det frasagn, at for dum

skulde de ha set lysningen av en uhorvelig brand sør i havet, og at det var en tyrk, som brændte med flerfoldige snes kristne fanger ombord; og kongens admiral hadde fakkert sjørøvere i farvandet om øene – men dette idag var ikke bare en forunderlig hændelse til at ha gammen av. Han blev het i bringen [40] av det. Idag hadde bygdens mænd tat et dustelig, fremmed skib, hadde entret det og tat det, og de kunde aldrig vite, der ikke var fiender paa dæk. Det liknet forfædrenes mandsverk, gjorde det. – Hæhæhii! lo han forstøkt og pusset næsedryp. Det var svare til tidende – det var mirakels til tidende, du! ... Og det om vinkaggen var livagtig sanding, det kunde han bande paa, for han Jakob lugtet saa søtt som en alterkalk. Kanske skaalte ikke fogden i lækrere vin, og en smak skulde det bli til alle var det lovd. –

Men i stranden stod barnene paa de høieste stenene og kviskret av spænding og speidet mot pynten av østre næsset, dér det skulde syne sig det store skibet, og de stirret, til de blev valen i øinene.

*

... Maria var kommet klyvende uren ned til gaards, da baaten tørnet i støen, og opstyret og skrikene gav hende den troen, at fiskerne hadde truffet grind og vilde jage den til sundet.

[41] Farmoren sov og snorket sagte, laa ikke og væltet sig i sengen, som hun brukte, naar hun var syk, og det var ikke værddt at vække hende; hun blev aldrig frisk, hvis hun ikke nôt sund søvn. – Maria skulde spinde, og hun stillet sig inderst i koven med haandtenen for ikke at bli set fra husene, mens hun vagtet paa bygden og havnen. Hun hadde holdt av en melketaar til katten, som læpjet den i sig, men den var saa rastløs, labbet omkring aaren og skottet op til ljoren, smøg i koven og snuste, stanset paa dørstokken og veiret og mjauet, og væk blev den forbi hjørnet.

... Ista hadde farmoren ikke villet lægge sig igjen, saa daarlig hun var. Det var ikke for dem at ligge og låte sig, hadde hun sagt, de trængte gjøre noget. Og hun drog frem uld og karder. Men kardene hadde ikke skrappt mange takene, før de trutne hænderne blev ustø; hun strittet imot trætheten, skyldte paa, hun hadde været fastende længe, og spiste graadig den maten, Maria bød hende. Og paany

skrapte ^[42] kardene, ujevnt og senført, og det monnet litet paa uldbunken. Stundom blev hun kvikkere og takene raskere, og hun kytet av, det værket i albuen og skuldrene, saa flittig var hun.

Maria hadde syslet med bundingen sin, og de forsøkte at la dagen bli som en almindelig dag. Men de talte næsten ikke sammen. Det var ikke frit, de blugdes over, at de hadde klaget sig, og siden de først hadde laant ord til det, som stadig naget dem, blev de vare; de ante paa en maate, at ga de efter, kunde naget flomme ut i hat, og endnu var de bange for at kjendes ved sit hat og vilde dæmme for det.

Det blev den tiden, at Maria skulde avsted og melke, og farmoren hadde sittet der paa krakken og kardet og duppet. Da var med ét hendes syn blet saa ubarmhjertig vaakent; hun saa, at det grannet hun hadde rukket at gjøre i disse timene, det var ikke mere end et barns arbeide – det forslog ikke til ét par undervægtige hoser, ⁿ³ ^[43] og de vantet slumpen av det, de skulde ha til skat og tiende og den nørtørftigste handel paa kramboden. Fliden hendes hadde været en indbildning, hun narret sig selv med.

– Det er slutt paa kræftene mine, sa hun. Armod og sult blir det ... Hun klemte kardene ihop, dyttet dem fast i ulden og gik til sengen og la sig. Og idet Maria bredte sengklærne bedre over hende, sovnet hun.

*

... Der var skygge over hele bøen og bygden, men fjeldene og sjøen lyste i rød kvælding. Og længst i sør svartnet alt skillet mellem himmel og hav. Saa stille var det, at faret efter svømmende ærfugl i sundet trak blinkende furer like fra holmen til stranden.

Barnene var blet træt av at staa paa stenene og speide, de sat taalmodig og bidde. Gamlingene ved naustet kjeklet godslig, og Ambjørn var saa høirøstet, at Maria kunde høre stumper av det, han sa. Men han pratet om skib, ikke om grind. Og stølsjentene ^[44] kom sættende fra skaret, som hadde de været ute for en olm stut, og oppe fra stien hauket de om skib, de ogsaa. Koner svarte dem fra husene, at de var tidsnok ...

Ventet ikke folk paa grind, og hadde det ikke været grindebud, de to mændene

rodde med?

Maria blev uviss og var paa nippet til at vække farmoren, men lot det være; hun skulde faa sove fra sig, stakkar. Og hadde de varskudd for skib, var det ikke en fiende, de ventet til havnen. Det faldt hende ind, det kunde være en av de hollænderne, som det blev sagt tusket i smugvarer, og kan hænde vilde de kjøpslaa med ham. Det var vaagsomt av dem, det ...

Hun rynket panden og tænkte og tvindet fortere, og tenen dinglet og hoppet. Der tok til at leke smil ved mundvikene, hun lo, men bet latteren i sig og strammet læpene, saa tændene gliste ... Vaagsomt og farlig spil blev det, saasandt de bare hadde en eneste uven i bygden. Handlet de med hollænderen, og fogden og kjøpmanden [45] fik nyss om det, forbrøt de jord og fæste. Men turet de frem i vondskapen sin, sparet ikke hun dem! Hun meldte dem. Trolddom øvde de, og ulovlig handel drev de ... Gaa paa sin fot og betle sig skyss fra ø til ø alle de milene til fogden, det vilde hun, og melde dem og gjengjælde dem pine for pine. Fattige skulde de bli, fattigere end hun og farmoren, for de hadde da tak over hodet. – Aa, nu kunde hun true umenneskene til at gi hende og farmoren fred. Og be dem om naade og være dem tjenstagtig! ... Inat vilde hun snike sig til husene deres og lye efter, hvem som hadde handlet. Hun vilde det. Hun hadde lyet utfor væggen ofte i de maanedene, hun ikke hadde hat nogen at tale med.

Hun slængte tenen og traadte over dørstokken, og rank og rolig blev hun staaende paa tunet. Se hende kunde de, hun gjemte sig ikke for dem, var ikke ræd dem. Og tviet og spyttet de, skulde de faa svi for det, hun skulde ramme dem! ...

Men ingen la mærke til hende. [46] Gamlingene ved naustet hadde hat held til at trække kvinderne med ind i kjeklet sit og bresket sig og skøiet, og barnene i stranden vendte ikke blikket fra sjøen.

Hendes trods flakket utover bygden, møtte ikke maal at brytes med, og hevnglæden visnet. Det blev saa tomt i hende. Ørsknen vek hun tilbake skridt for skridt som fra et svimlende stup.

– Jeg vil ikke gjemme mig i koven, egget hun sig. Jeg blir her, sa hun sprødt og satte sig paa dørstokken og lukket øinene. Kindene blev vaate av taarer, og fingrene famlet glemsomt efter tenen.

Det pistret og pep ynkelig, vinger basket, og fra taket skjøt katten og deiset

ned foran føttene hendes og hadde en svale i klørne. Hun fór op, skulde redde den. Katten var vild, murret og klorte, hun dængte den til at slippe fuglen.

Den var dræpt. Det kvite brystet var blodig, og det randt blankt slim av næbbet. Hun veiet den i haanden, og den varme kroppen dirret saavidt av størknende liv.

[47] – Vene, vesle dig, kjælte hun for den og blaaste paa de pjuskete fjær. Ikke hadde hun set venere skabning end troldfuglen.

Men høit oppe i luften skimtet hun den andre svalen. Den steg og steg, og hun mistet den som en bitteliten prikk inde i den blekrøde himmel mot nord.

IV.

[48] Det var sent paa nat. Maria hadde gaat ut for at lye og var ikke vendt tilbake.

Ved aarens lunkne aske laa katten og koset sig. Ute var det ikke værendes denne fine natten, bygdens hunder gjødde og hylte og vilde ikke gi sig. Men pusen var god og mætt, var ikke blet snytt for fuglen sin, hadde snust op den paa fjøstaket, dit Maria hadde lagt den.

Farmoren sat i sengen og stirret ind i mørket, og det kom for hende, alt det som hadde tildrat sig, fra hun blev rusket op av søvne om kvælden. Lik syner, dem hun ikke selv var raadig, svævde det hen, uten sammenhæng og mening.

... Skibet saa hun, dér det blev slæpt forbi odden; tungt slet baatene. I sundet [49] var strømmen vrang og tok styringen fra det. Jon Niklassøn stod tilrørs og var hovedsmand, han braaket og skrek, og ham lystret de. Utenlandske sjømænd fandtes ikke paa skuten, det hun kunde forstaa ... Ankeret faldt, og skibet svaiet op og blev fortøiet med tauger til holmen. De ropte ombord, og de ropte fra stranden. Men han Jon hadde en bøsse og fyrte et skudd, og det dundret og runget fra næssene og fjeldene og døvde mandemaal.

Det var i skumringen dette gik for sig.

Baatene la til i støen. En steg paa toften og sang, han ramlet i sjøen og plasket. De fisket ham op og hadde moro.

Og baatene blev fylt av gamle og unge, kvinder og barn, og de rodde til

skibet. Flere vendinger gjorde de. Det yrde og krydde paa dæk. Høit og lavt vilde folk, nogen halte varer op av rummet og rotet i dem, gutter klængte øverst i riggen. Og agterut stod hele tiden Jon Niklassøn og var høvedsmand, og han skjænket dem visst brændevin, for de bar sig saa rart med ^[50]leven og skratt og skraal. Ædru kunde de ikke baaret sig paa den maaten –

Det blev nat, inden de rodde fraborde. De hadde tændt en lygt paa skibet, saa de holdt da vagt.ⁿ⁴ Men i husene hadde de pratet og sunget og somlet længe, før det blev rolig. Og da vilde Maria ut og lye. Hun var saa opstelt, det nyttet ikke behende bli hjemme. Denne lyingen hendes endte galt tilsisst. De kunde fare stygt med hende – –

Hundene gjødde kvassere. De hadde vel ikke hisset dem paa den arme jentungen? – Aanei, de var for feige til at tirre den, de skjældte heks, og gjøre hende mén!

Feige niddinger var de. Og det liknet dem at lystre Jon Niklassøn, som han skulde være rette høvdingen deres og ikke en prakker i andres brød. – – Han hadde tjent her paa gaarden og; dengangen trodde han sig ikke ringere, end at han fridde til Maria. Men far hendes saa bare paa ham og smilte, ødde ikke hverken nei eller ja paa ham. Og siden stedde Jon sig til Gabriel Tormodssøn, den rikeste bonden i bygden, og ^[51]slisket for den giftefærdige datteren hans. Selv skræppet den rækefantent av, at han hadde været med den franske kaperen, som fanget ham, da han tjente vest paa øene, og at han hadde livnæret sig et aar blandt sjørøverne. En skulde ikke være saa sikker for, han ikke hadde samkvem med dem endda, og at ikke skuten var deres –

... Men forvildet og sløv var farmoren, træt av tanker og træt av nag. Hun bikket fremover og døste, med haken stemmet mot brystet.

Hundeglammet gjaldet haardt gjennom natten og sluttet. En enkelt hund tutet paany, tagg faafængt om svar og medhold og ynket sig motfalden. Saa blev mørket stumt og tomt.

Og stor rædsel brøt indpaa hende. Hun vilde fri sig for den; kjendte ikke, hvorfra den kom, og aarket ikke tvinge den unda. Ikke var den rundet av hendes angst for Maria og sig selv; den angsten var hun vant til, den var døgnenes

stadige strid. Og da hun vilde staa imot, blev rædslen som et ^[52] vældig veir, hun ikke evnet kjæmpe med, bruste over hende, tok hende og bar hende ut i avgrundsdyt stille. Hun famlet efter det, hun kunde gripe for at frelse sig, men alt hendes svandt i uhyre, skapløs vaande, som øer svinder i havskodde. Og rædslen og mørket blev ét, lammet legeme og sjæl, hadde hende.

... Smaa flammer dryppet høit oppe fra, tættre og tættre regnet de i lange striper, klingrende faldt de. Glansen sved, larmen smertet, øie og øre blev levende. Flammeregnet sluknet, og hun visste til sig –

Ikke hadde dette været døden, drømte hun. Den hadde krampene lært hende av med at frygte, de var som døden. Den slog og kuet. Dette var større og sterkere end døden. Var det gud? – Og drømmen svarte, at verdens herre og mester hadde det været; han var som mørke, ingen kunde fatte, og ildens lys skjulte ham.

– Legemet vaaknet, og det forfærdelige blev slettet av hendes sind. Farmoren sat i sengen, svett og mod. Hun frøs, trak ^[53] aabredslæt opkring ryggen og stønnet: «Kan ikke Maria ha sig hjem snart!» – Hun hadde drømt, vilde samle drømmen, kunde ikke; det var slik hvirvlende dur i hodet hendes. Og svarte natten var saa tyngende trang om hende.

*

Det gik vårt i koven.

– Kommer du endelig? kviskret hun.

– Har jeg været længe? sa det halvhøit og hostet. Her er saa røkete ...

Det skraklet med ljorestangen. Saa blev ljoren aapnet, og Maria rørte sig som en skygge under dæmringen fra den stjerneklare himmel. Katten mjauet kjælent, hun ænste den ikke og satte sig paa sengen. Raa natteluft gustet av hende.

– Det er ikke fare paa færde, sa hun stutt og lette med kolde fingrer efter farmorens haand og skyndte sig fortælle: – Skibet hadde de fundet drivende folketomt, og de vilde seile det til øvrigheten og kræve bergeløn, som det var forslag i, og sin lod av varene ... Ved fire, fem hus ^[54] hadde hun været og hørt samme snakket hvert sted, hadde dristet sig like ind i dørene, for de ga ikke agt paa nogen ting; de var fulde alle mændene og mest alle kvinderne og. De hadde

drukket vin – søtt, lækker storkarsdrikke, jaalte de.

– Men du – hun stanset, holdt pusten og sukket hivende; saa brast det ut: Han Jon og Gabriel hadde mange sølvdalerer – de var i glasstuen hos Gabriel og delte. Skjønner du ikke? – De har stjaalet!

Farmoren svarte ikke straks, og Maria slængte sig frem av sengen. – De har stjaalet! lo hun hask, og ordene sprutet av hende: – De har stjaalet dalerne! – De har forbrutt sig! – Og klager vi paa dem til fogden, ulykkelig skal de bli! – Og alene var de ikke, Gabriel hentet datter sin, og Rakel tællt dalerne hans Jon og kysset ham. Og nu kan de vaage sig til at yppe vondskapen sin! Nu har vi magten paa dem. Ulykkelig skal de bli, tyvene – rettet av mestermanden skal de bli! skrek ^[55] hun og løftet armene og lo. Skjønner du ikke da?

– Jo, jo. Farmoren stod op og gik til krakken ved aaren, og der satte hun sig og grov glør av asken, la paa torv og blaaste og fik det til at luebrænde.

Maria glante fortapt og gik efter hende. – Hører du ikke da? trugde hun saart og kastet sig ned, med panden paa knæet hendes. – Skjønner du ikke? Vi har magten paa dem nu – de maa unde os fred nu –

– Jo, jeg hører og jeg skjønner, sa farmoren vékt og fjernt og strøk hende paa haaret. De har forbrutt sig mot kongens lov. Og det er hugsamt at vite, én kan ta hevn; én er ikke saa usæl, naar én vet, at én det kan. Men gjør vi det, blir det ikke bedre for dig og mig. Og blir du alene – –

Undren saa Maria op; det var som farens røst hadde talt. Og det gamle ansigtet over hende var saa fremmed og likgraat, ^[56] øinene var stive og blinde, og munden skalv hjælpeløst.

– Kjære, læg dig, barnet mit. Farmoren skjøv hende lindt fra sig. Jeg er svært træt. Men jeg vil varme mig litt –

Maria reiste sig, og det tystnet i hende av øm anger. Farmoren var ikke frisk, taalte ikke bli urodd og plaget, blev sykere av det, og det hadde ikke hun husket. – Men da hun hadde klædd av sig og matt som efter lang graat laa i sengen og hadde bedt kvældsbonnen sin og takket vorherre, fordi han hadde git hende forsvar og magt til at tæmme bygdefolkets vondskap, foldet hun hænderne under nakken, og søvnør strakte hun sig, og det rislet glad trygsel igjennem hende. Det

var likevel godt, hun hadde været ute for at lye ... Gabriel og Rakel og Jon, hun saa dem indfor glasstuens rute staa der og slage og tælle dalerer og kysses – ta sig i vare skulde de, hun hadde forsvar og hevn – de hadde stjaalet, og det blev slemmere end ulovlig handel – –

[57] Katten stilret til sengen, blikket grønblankt paa hende, lét i sig, hoppet op og la sig ved føttene hendes og môl.

*

... Det luebrændte ikke længer paa aaren. Torvgloen smuldret, blev dækket av brun rust og ga ikke mer varme. Og fra ljoren trak det isnende. Men farmoren kjendte det ikke.

I sjælekval hadde hun ropt til sønnen, at datter hans snart blev alene i den ytterste nød, for hun selv hadde faat dødsbud denne natten. Saa meget hadde hun samlet av drømmen sin, at den var tegn til hende fra verdens herre og mester. Og svalene hadde været hans forevarsel –

En stund var det, som rakk hun sønnen; men ikke kunde hun tyde det, ⁿ⁵ han svarte, og kraften til at holde ham fast svigtet. Hun gled fra ham, i fortvilelse uten naade.

Hun slôss med fortvilelsen, og hun flygtet fra den og hadde ikke bedre tilflugt end sine egne tanker. Hun tarvte ikke prøve, saa litet de dugde – ofte hadde farmoren [58] det prøvd – men ly var der bak dem; én kunde dølge sig for det værste, mens én tænkte.

... Hevn hadde Maria talt om, hevn og forsvar. Uvettig tale var det. De blev for svake til at væрге sig og hevne sig. Fik de vilje til det, lakket det mot enden med dem begge; bygden maatte raa med dem – – Aaja, tok døden dem samstundes, skulde hun ikke grue for den. To svaler var det, som fløi til huset, men et varsel var ikke saa nøie at stole paa. Og aldrig kunde Maria bli alene paa gaarden og leve; de vilde være efter stakkaren og pine hende, saa nag gjorde føden til gift i munden og hat fordærvet sjælen ... Og solgte hun gaarden og satte bo i en anden bygd, hang rygtet med; heks var hun, og heks blev hun, og ens blev det.

Men hvad hadde det uskyldige barnet syndet mot menneskene og gud? – Fædrenes synd, var det den, som skulde sones? ... Ikke hadde farmorens husbond

været grovere synder end saa mangel, og [59] ikke sønnen. Og ikke hun heller. Det vidnet hun for sandt. – Og straffen, hvorfor kom den først nu? Den tid, hun var stærk og hadde helsen og mænd til at bære værnsmaal for sig, hadde hun ikke trængt mindes, at der kunde være uvenner og fiender og ondskap til. Men siden mændene faldt fra, og sykdommen tærte hende helseløs, blev det slik, at uven og fiende var hver grande, og ondskaben la sig som en lindorm rundt gaarden. Og ulykke og sykdom kunde ikke være synder, som skulde straffes. Dem hadde verdens herre og mester kastet paa hende.

Fædrenes synd? – Den hellige skrift lovde straf i fjerde og femte led, og saa gammel synd kunde én slet ikke ha regnskap med, og det var nok for langt lidd til at gjøre bot for den. Var forbandelsens sæd moden, maatte hun og Maria høste dens frugter ...

Da grøsset det i hende, at kanskje hadde de hat en avgud i denne ætten, og at det var synden. – Det listet sig frem som en [60] skygg gjætning; det blev til et bange spørsmaal og vilde ha svar.

Kanske var det en avgud, verdens herre og mester, ham manden og sønnen hendes hadde nævnt under skjæbnens tilskikkelser? ... Men han styrte jo alt, var verdens herre og mester, og kunde gud være mindre end avguden?

Nei, hun vilde ikke formaste sig! – Bygden hadde sagtens den rigtige gud; engler og salige aander fylket sig om ham, og han var mægtig. Den, han forstøtte, blev forstøtt av menneskene. De kristne var dommere og nidkjære rettermænd i hans vold, tolket hans lov, dømte hans dom og fuldbyrdet straffen i hans time. Men mot sine var han mild og miskundelig, og de frommeste av dem hadde tat paa sig at lyse hans velsignelse ogsaa.

Verdens herre og mester hadde ingen, som kunde kalde sig hans. Og ham kunde ingen bøie. Døv for bøn og bot delte han skjæbnene ut. Ham nyttet det ikke be til ...

[61] Hadde de dyrket en falsk gud her paa gaarden? – Og hadde du voldt skillet mellem ætten og bygdefolket?

For et skille hadde der stændig været; hun blev det var, straks hun flyttet hit som nygift kone. Hos forældrene hendes – de bodde nord paa øen – brukte de i

nabolaget at rusle indom hverandre baade tidt og jevnt og ha glædelig og sørgelig tilfælles. Husbonden hendes fulgte ikke den skikken. Utenfor sin egen grund likte han ikke færdes, og helst tagde han om sit. Men det, én hadde utalt med ham, fik én komme til ham med, saa hørte han godlyndt paa saken og ga det raad og den hjælp, han kunde.

Og sønnen blev som faren. Og gjæster skortet det ikke i stuen, saalænge der var velstand og en husbond til at fagne dem. Hun sørget uspurtt for mat og drikke, og de aat og de drak, og de smasket og smattet; men husbonden var det, de vendte sig til, og ham takket de. Bare tiggerne søkte bent til husmoren. – – Og ensomme blev [62] gaardens kvinder paa den visen. Hun saknet ikke venskap og frændskap, hun nøigdes med det, som hjemme var. Anderledes blev det med sønnekonen: hun kunde ikke la være at længe efter slægten og sture for ungdommen sin og stakket levde hun – –

Farmoren knep læperne ihop og rugget urolig paa krakken. Tankene hadde lett sig frem til det gjængse nag og hastet bort fra drømmenes kvide.

Saa sjelden gad hun selv slite næstens tærskel, at da manden døde, hadde hun ikke paa flere aar været under fremmed tak. Ved hans sotteseng skedde det, at helsen hendes blev knækket. Han hadde vridd sig i krampe lange sistenatten, og i det samme han blev stille og sluknet, slog krampen hende.

En hel uke laa hun i usans. Nogenlunde førlig blev hun igjen, men krampen vilde ikke slippe skrotten. – Og hjemme var det blet ulidelig ødt, og hun fristet lage sig ærend til dem av grandene, som hadde været særs trofaste gjæster hos manden. Der [63] stusset de over at se hende, glad blev de ikke, og samtalen drøste traat, naar hun satte sig til aaren, og kjedt snakk var det mest, de hadde for sig. Faa vandringer gjorde hun fra gaarden til bygden, saa syntes hun det var som at vasse en vinterkold elv at gaa den veien.

Takkskylden var død med manden, og bygdefolket kruste ikke for enken ...

Den dagen sønnekonens lik blev nedsat, hadde Ambjørn sunget fore ved kirken, og hun merket, han korset sig bak ryggen hendes og ikke vilde haandhilde. Paa flækken spurte hun, hvad han mente med det, og han mukket arg, at han rørte ikke en besat, og snudde sig fra hende.

Tiggerne og tjenerne hadde ført ut, at hun blev plaget av djævler, og omkring i

stuene eitret slarvet sig hatigere, og da sønnen døde, var det blet almen tro, at hun hadde solgt sjælen sin og var fuldlært heks.

Huttrende reiste hun sig, støl av kulde. Hun frøs saa – var syk – vilde i seng – varme sig – – Men hadde Maria stængt ^[64] kovedøren? – De kunde bli djerve, de som hadde fylt sig med vin.

Det var saa mørkt i koven, hun puffet til væggen, kunde likesom ikke finde døren. Hun grep i slaaen, ⁿ⁶ og lukket op. – Gryet hadde alt falnet himlen langs østre næsset og gjort de laveste stjerner bleke, men i bygden var natten saa tæt, at hun skjelnet ikke husene. Stilt var der alle steder. Indenfor havneholmen og det svartgraa havet skimret sundet lysere. Det bruste dovt av strømmen, og av og til skvulpet den hørlig om skibet, som var let at se. Lygten paa dækket var endnu tændt, og mastene sprikte over holmen.

... Aa, skulde Maria bli alene her! – Vilde ikke gud aapenbare et raad! Være barmhjertig – –

Katten kom smygende, brynte klør paa dørstokken, rendte ut og mjauet høit og lokkende fra tunet.

Hun stængte døren, trevlet paa en knagg efter en snørestubb, som skulde henge der, og bandt slaaen med den, viret og knyttet godt.

V.

^[65] Solen var ikke naadd op forbi østre næsset, og morgenskyggen laa kold over bygden. Men søndenfor havneholmen blaaet solblanke havet, og himmelranden var en gjord av tindrende lys.

Sjøen var stærkt faldende. Paa sundet svaiet skibet for strømmen, og rykkevis strammet det fortøiningene, saa løs rig slang og raslet. Ærfuglen turde ikke svømme det nær, den krysset i korte, urolige slag indved vestre landet og likte sig ikke.

Bygden forsov sig. Aarvaakne fiskerer hadde ikke været ute og gransket veiret, og røk kvarv ikke fra ljorene. – To slukne hunder lusket ved kjadlene ⁿ⁷ og snåkte; den ene glæfset fatt i en nedfalden tørfisk, den ^[66] anden knurret og vilde ha del,

og med sinte snuter bøiet og slét de i byttet. Men trætten blev til lek, og de tvisprang i ring om kirkegaarden, saa græstustene føk, til de fredelig strakte sig side ved side og pæste.

Frem av kirkegaardens kvannekjær lurte sig en staa graa kat, og i ét mykt boks klarte den muren. Stanset tvert, løftet labben, færdig til flugt, og saa visst paa hundene. De dormet sløvt, og med en forsigtig krok opunder aakertrigene piltet den hjemover paa snare poter. Ene hundene snøftet et bjæf efter den, men den var paa trygt hold og satte sig i stien og vasket natteduggen av pelsen.

Det knirket langt i en dør, den blev smældt igjen, og fra Ambjørns hus kom en hølægget, mager gut løpende. Ved den gamle baaten foran naustet blev han staaende paa et ben og stirre ... Skibet var der. Skibet fra igaar kveld –

Han vilde ropt noget, men supte det i sig, skiftet fot, skakket paa hodet og la [67] tænkstomt haandflaterne sammen. Og hver gang skibet svaiet, vagget han paa sig og skiftet atter fot.

... Det var der, med svære master og brede rær og forunderlige greier paa dækket og i kahytten og rummet. Og idag skulde det bli heist seil paa det, store kvite seil, og fra havnen skulde det styre, kring næset og nord til fogden og øvrigheten. Og saa blev det borte –

Men først skulde de ombord, bedstefaren hadde lovd det sikkert. Det var meget han ikke vandt se igaar det var slik trængsel, og alt det rare vilde han se – alt ... De digre kanonbøssene agter, banket én paa dem, sang det saa snodig. Og trampet én i dækket, dønnet og gungret det – –

Det kunde bli sent, han fik gaa paa et skibsdæk igjen. Største farkosten, han hittil hadde været i, var sysselmandens timannafarer, og det husket han bare omtrent fra han var liten. Ofte traf det sig ikke, at en fra denne bygden kom paa en skute, og det blev helst, hvis de handlet [68] med de smaa hollandske smugkræmmerne ... Ja bedstefaren, han hadde været paa kongens orlogsskib en av de somrene, han drog til tinge som lagrettesmand. Men han var firsindtyve aar og hadde hat høve til at oppleve saa mangt.

Gutten kastet paa nakken og traadte haardt paa begge hælene. Blikket glapp fra skibet og søkte vidt utover, men det blev hemmet av himmelrandens tindrende lys, og han dækket for øinene med hændene.

– Fare paa skib, seile over havet dag og nat, og dag og nat, til fremmed land, dér tømmerskogen grodde; til murklædd by og kongens borg – én mand i bygden hadde det gjort! ... Han Jon var en rakker og lite sætendes, sa bedstefaren. Det var nok sandt, at han løi og skrønte, men han hadde gjort det. – Og skyte med bøsse kunde han, det hørte de igaar. Hadde vel været i krig og slag og, siden han hadde lært det, for krutt var kostbart, én lærte ikke skyte til unyttes.

[69] Om han vilde skyte med en av de digre kanonbøssene, det blev dunder det!
...

– Krig – sjøslag og kamp – seile, seile til fremmed land og kongens borg – – Tanken tapte fæste, fløt hen i et dragsug av længsler mot det, som var saa ukjendt, at sindet ikke forestilling fostret.

Det blev saa varmt paa hændene, og han lot dem sige. – Solen hang midt i næssebratten, sundet var et eneste vældig speilblink, og det var som gyldne flammer spraket fra skibets stavn, og luften gnistret glimt i glimt om riggen.

Gutten svang sig rundt. Bedstefar! skrek han og fløi hjem. Bedstefar! – Bedstefar!

Og de skingre skrik brøt bygdens rustunge søvn. I stuen tok de til at morgne sig, trægt og motvillig. Kvinder skramlet ved aaren og vækket låte mænd, som brummet grættent. Men tynde barnestemmer gól op, hipne efter dagens eventyr. – Dører larmet; flere karer maatte nødvendig ut forbi væggen. De glaamte paa hinanden, vekslet haase hilsener og knægget [70] ørt, kvældens svir sat endnu i kroppen. De gjespet og de ugget sig, spurte gjønende, hvordan det hadde sig, og harket og spyttet. En barbent kjærring skulde borti næste gaarden og laane varme; de flirte av hende, og hun skraslet – hadde saa rent glemt at grave over ilden, den pukens vinen! ... Hun humpet tilbake med levende glør i en slev, og de flirte paany, kjek paa veiret og gik ind til morgenmaten.

Saa rauste ungene av huse og styrtet bent til stranden, fór i flok og spratt paa sandfjæren og staaket vilt og eglende. Ambjørn sat alene i støen sin og spøkte med dem.

Krøtterne i skaret blev unaue og rautet og holdt styr, og stølsjentene fatet spandene sine og skyndte sig opover bøen. De hadde villet se paa mændene ro til

skibet, nu drygde det for længe med dem. Litt efter litt hadde de samlet sig under grusskrænten ved Gabriel Tormodssøns naust, og der stod de i solsteken og svettet og hadde tiden for sig. Endelig hjalp ungene [71] Ambjørn at skyve ut en baat, og da ruslet de andre ogsaa til støene og fik et par baater paa vandet. Men de blev ved at prate, ingen la fra land, og atter ruslet de opimot naustet. Det var, som de ugjerne skilte lag og som bidde de paa nogen.

Ombord var det stilt. Vagten laa sagtens fuld og snorket, hadde jo hat den vintønden at forsyne sig av, de fandt øverst i lasten. Kaggen i kahytten, den drak de saa tør, at det ikke var draapen at vri av den ...

En tykfalden, rørig gamling kom ned skrænten. Bak ham trasket en voksen unggut og en lang, smalskuldret kar med rødbrunt skjæg. Det var Gabriel, sønnen hans og Jon Niklassøn. De var sisst vaaknet, for paa den gaarden var det ikke barn.

De signet dagen, og saa tagde alle. Men en ældre bonde snøt sig og spurte, naar de skulde ombord.

Jon lænet sig ledeløst til nausthjørnet og skubbet ryggen sin, mens han saa dimøiet paa hav og luft. Ham ventet de [72] svaret fra, og de maatte gi taal. – Var det et vindhæng den mørke flaken vestenpaa holmen? ... Næ, det var strømmen, den synte slik. Og uten vind dugde det ikke seile, smilte han tomt og fingret i skjægget sit. Det blev snaut av at lette anker før nón, dersom det kunde bli av idag.

Det var saa det, jattet de og prøvde være nøigd med svaret. Uten vind dugde det ikke seile, gjentok de og humret. Og seilte de ikke idag, kunde det bli imorgen, det blev tidsnok. Men, i søndenstorm var havnen usikker, og skulde skibet ræke paa land og hugge sig i filler, blev det smaat med bergelønner. Altids kunde det bli varer at berge, det kunde det. Bare ikke tjenerne til fogden fik tæften av vraket og rante det arbeide fra dem –

De burde stole et grann paa vorherre og, sa Gabriel stuss og satte sig paa en sten. De gjorde likedan, og samtalen dovnet uraadig av.

Jon hørte praten deres som fjernt surr av en hel kirkealmue. Han var vimlen [73] og lemster, hadde ikke været i seng denne natten, men ligget paa gulvet i

glasstuen, til solen skar gjennom vinduet og tittet ham i fjæset. Han skubbet ryggen sin kraftigere og sukket. Den lønlige frygt plaget ham, at han hadde tat paa sig en floket gjerning, da han sa sig god for at seile skibet nord til øvrigheten. Et letsindig løfte var det; han mistvilte om sit sjømandskap. – En vaar hadde en engelsk fisker fanget ham, hundset ham i slaveslit og senhøstes slængt ham efter paa Island; det hadde lykkes ham at betle sig hyre til Danmark, og derfra blev han bragt til øene av handelens fartøi. Men den færden hadde han digtet paa, saa den blev togtet med fransekaperen og han den navngjetne sjøfareren.

Blaaste det op, skulde fan greie den tungvindte skuten, svor han indætt og sparket i sandet med skotaaen. – Naa, han gad ellers ikke grunde mer paa denne helvetes seilassen, ristet han det av sig; han hadde forpligtet sig til den. Gik det ilde, [74] skyldte han paa de nautne fællene sine, og baat vilde de ha at redde sig i ... Og sin bergeløn hadde han; Rakel forvarte tre guldmynter og ni engelske sølvdalerer i sit laaste skrin, og far hendes turde ikke krangle sig fra trolovingen; han hadde været med og dirket op skapet i kahytten og var halvt om pengene. – Jons smil blev freidig. Værfaren aatte eneste glasstuen i bygden, men en til skulde det bli, saa staselig som præstens egen, naar han kjøpte gaard. Og den under vestre næsset blev fál snart, kunde han tro – –

– Nei, se han Ambjørn du! lo han høit og slog ut med næven. Han ror ombord alene, den fulingen!

Fort hadde de reist sig. Ambjørn var næsten fremme; han selv rodde, og i bakskotten sat sønnesønnen. – Hei, Ambjørn! Du skal vente! brølte Gabriel. – Vent paa os! Men kallen var døv, og baaten gled attenom baugen, og inden de rakk bande ham, saa de ham krabbe over skanseklædningen og hale gutten op.

[75] – Han er om sig, far din, skjæket Gabriel til ham, som hadde spurt ista.

– Han blev vel kjed av sommelet vort, svarte manden, harmrød i kindene. – Det hadde været som en slags avtale, at ingen bonde skulde gaa ombord alene. Det kunde bli uvenskap av det senere, mente de igaar, hvis en var svak i fristelsen og tilegnet sig noget av rikdommen, og ansvarlig efter kongens lov var de ogsaa for det utenlandske godset, vorherre hadde fortrodd i deres varetægt. Paa vagt hadde de sat to utenbygds løskarer; var ikke de paalitelige, voldte det heller ikke værre skammen, om de blev randsaket og hadde nasket.

De gik i baatene, og de var morske til ungene, som vilde bli med, og jaget dem væk, endda stakkarene graat og ba. De rodde avsted, og hidsige var aaretakene. Men Ambjørn stod ved røstet og grep fanglinen til Gabriel. – Velkommen efter! sa han og dultet til sønnesønnen: Han gnaalte saa, denne vesle fyren, jeg maatte føie ham. Og saa blev det liv i lætingene! [76] gottet han sig blidlaaten, og de kunde ikke la være at le. Det faldt ikke til at mundhugges, og under almen latter kløv de ombord.

– Det er traust vagten, vi har hat, kniste han og trak Gabriel ned i kahytten. De øvrige fulgte, og de slæpte med skøi og spas de døddrukne løskarene paa dæk, pøste vand over dem, til de gryntet og klynket, og rullet dem hen i skyggen.

Ambjørn hadde ikke rist eller ro. Han trasket omkring i en sid sjøtrøie og leiet gutten ved haanden. – Han vil se alt, denne vesle fyren, snakket han. Alt det rare. Han er saa forviten, at ... De var i rummet, forut i matrosenes svarte kott, og de var agter og banket paa de digre kanonbøssene; men hvor kallen saa svinset, hang de efter ham, og nidske øiner gjætet ham. I lommene sine hadde han tinskeer, jernnagler, en bra kniv og et litet sølvstøp; de tingene var da blet hans, og med frelst samvittighet hadde han knepet dem, for [77] kjendte han bygdefolket sit, hadde ikke de forsømt sit tarv.

Utaset datt han til sæte paa storluken, dér Gabriel og de værdigste av bønderne hadde bænket sig; i kahytten var det ikke værendes for uhumsk stank. Jon huket blek og hængslet paa en taugkveil og forklarte dem vidtløftig, at skibet efter adskillige mærker at dømme var engelsk, og at i havsnød var det ikke forlatt, men det hadde kanskje sprængt fortørningene og drevet av fra en brygge ...

– Huf, det er varmt! pustet kallen.

– Vræng av dig sjøtrøien, snærret Gabriel i øret paa ham og gren skadefro.

– Hæh? gapte han stokdøv. Hvad sa du? ... Jamen skal vi ha os en slurk vin! bøiet han smidig av for svaret og klasket sig paa laaret. Det kunde ikke være strafbart at nyte av skibets varer, mens de berget det.

Ogsaa den meningen var de blet forlikt om igaar, og de nikket frimodig sit samtykke; de hadde stundet inderlig efter en [78] læsketaar, men været for sære til

at si fra. Jon løp ned og tappet i træfatet, de brukte som bolle, og før han hadde langet det til Gabriel var alle mændene møtt ved luken. De drak paa omgang og tørstig, og ansigtene blev godslige og snille av drikken.

– Pas maaten! formante Jon hovent. Blev det bør, trængte han nøktre karer.

Nei fulde, det vilde de ikke bli, det sa de og bandte paa det og sandet hans ord. De svigtet ikke hovedsmanden sin. Des tidligere de seilte, des bedre var det – de hadde slik brændende hug paa at seile med dette storgilde fartøiet ...

Men Ambjørn var stadig brydd av øinene deres; de skottet likesom saa lumsk paa sjøtrøien hans, fordi han ikke vrængte den av sig i varmen, og det plaget ham. Han taalte ikke de stiklende øinene, de skulde ikke ha ham til spot og glis, han var ikke vant ved det ...

– Ja! ropte han og videt plass om sig med albuene. Hædret og lønnet vilde de bli, naar dette drustelige skibet laa vel forankret [79] paa fogdens vaag. Et gluft værk hadde de da øvd, som liknet forfædrenes daad i de gamle kvædene, og mindet om deres djervskap skulde stande her paa øene. Han tænkte selv gjøre et nyt kvæde og sætte baade Jon hovedsmand og de spræke følgesvendene hans ind i det.

Kallen trommet paa lukekarmen og mullet. Kvædet laget han paa den tonen, og saa kunde de danse efter det i julen, blunket han kvikt. – Men, sa han alvorsamt, nu skulde de synge en salme og rettelig takke sin gud for den store gaven, han hadde sendt til deres fattige bygd, paa det at han maatte forunde dem bør og lykkelig reise og gunstig avregning med en naadig øvrighet.

Ambjørn steg paa luken, læste et vers, kremtet og sang fore. De stemte i, og salmen klang stærkt over sundet og lokket kvinderne til stranden. Men ærfuglen la paa svøm til yttersiden av holmen.

Da salmen var endt, skrek konene ut til dem og spurte, hvorfor de hadde sunget [80] – vilde de alt seile og ikke si farvel? ... Og ungene remjet og hylte og vilde ombord først. Nogen mænd rodde iland for at gi besked og hente barnene. Ambjørn blev med og var hjemom og fik av sig sjøtrøien.

— — — —

Maria hadde staat paa tunet og nynet salmen med, og hun blev ved at nynne

og gik langsomt bortover stien til sodnhuset. Hun vilde vite, hvad de hadde for med skibet, og det fik hun hørt at de seilte ikke før nô. – Nynnende drev hun tilbake og vendte sig ikke en eneste gang mot den høimælte hopen paa stranden. Hun skulde kjendt det, hvis de hadde set efter hende, men de var optat av sit og saa ikke til den kanten hun var.

Hun gjemte sig ikke for dem! – Denne morgenen hadde hun gaat bøen til utmarken for at melke. Ikke vilde hun kræke uren, de maatte vænne sig til at møte hende paa alfar vei. Hun trodde næsten hun skulde hilst, dersom hun hadde truffet nogen av [81] dem, og hadde de tviet og spyttet skulde hun sagt fra til dem. Men bra var det kanskje, at hun hadde været tidligst oppe og ingen raakte, for skræmte hun dem, kunde de bli saa rædde at de ga op de ulovlige strekene sine og flidde fogden dalerne og tyvekostene. Og stjal de ikke fra kongen og blev de ikke strafskyldige, mistet hun magten paa dem –

Kyrene hendes beitet nørdest i skaret, et stykke fra bølingen; stølsjentene var slemme til at peise dem væk. Da hun var færdig med melkingen og smøigde bøtten paa sig, skinte just solen ind i en grund heller i fjeldvæggen likeoverfor. Der hadde hun ofte lekt som barn, og tankeløst gik hun nærmere, til hun bukket sig under det lave hvælv.

Barnene hadde sin lek der endnu. Paa en plankestump var dækket op skjæl og spraklete sten – det var gjæstebudsbord – og for bordenden laa en dukke i rød stakk. En brud skulde den visst likne – ja det var den sikkert. Og paa gulvets fine sand hadde smaa skor trippet; de hadde danset i brylluppet ...

[82] Maria satte sig bent ned og graat. Hun var saa ensom – saa ensom at hun døde av det. Maanedsvi hadde ikke andre end farmoren talt til hende, og danset hadde hun ikke fra forrige julen, skulde vel aldrig mer i sit liv ha den glæden. De hun hadde lekt med, de skydde og bandte hende, og hevnet hun sig og gjorde slægtningene deres til tyvsdømte brotsmænd, blev ikke godviljen og hjertelaget deres bedre ... Men var de ikke altfor vrang og stride hadde hun slet ikke nodig at være streng og virkelig forklage dem til fogden, snufset hun og tørket taarer. Skræmsler og trusler monnet sagtens. Og blev de myke og tryglet om naade, skulde hun være saa snil, at vondskapen tinte av dem. Hun vilde trøste dem og gi dem gaver – alt hun aatte, arvesølvet sit vilde hun gi dem, baade de forgyldte

mallene og spænden og bæltet; det nægtet ikke farmoren hende lov til, naar hun kjøpte venner for det. Men Rakel skulde ikke ha saa meget som en tinknap; hun skulde bare forstaa, at hende var [83] største skaanselen vist og at Jon og Gabriel kunde været hængt i galgen, om Maria hadde villet ...

Hun stridgraat over saa god og snil hun vilde være, og drømte sig modig. Og let og glad strøk hun gjennom skaret forbi bølingen, som sluttet raute og survet saart efter hende.

I bygden var folk omsider paa færde, og hun skraadde av fra bøen til sin vanlige vei under uren. Det var ikke værddt at træffe dem og la sig lokke til at skræmme og advare dem – de kunde drive strekene sine i ro for hende. Skulde det bli endskap paa forfølgningen deres burde hun være klok og omtænkt. Og længe kunde det ikke vare, saa hadde hun dem i sin vold.

Hjemme laa farmoren i sengen, sløv og syk, svarte ikke paa spørsmål og ænste ikke mat, og katten sov ved den lunkne asken. Men Maria hadde ikke fred paa sig, ikke gad hun spinde og ikke gad hun karde. Alt i et var hun i koven og skottet efter skibet og bygden. Og tilsisst hadde hun skaffet sig arbeide utendørs, bar vand og skurte [84] fat og kjørrel. Hun hadde ikke gjemt sig idag ...

Stadig nynnet hun paa salmen og var naadd faa skridt fra koven. Da blev hun staaende og kvitnet i ansigtet: Det talte inde i stuen, nogen skjændte, det lo, og det skrek ... Aa, bygdemændene hadde sneket sig hit bak husene! Nu tok de farmoren, bandt den syke elendige kroken, førte hende paa skibet og seilte hende til fogden med det samme! Det var det, de hadde ventet for. Og hende selv vilde de og ta ...

Maria flygtet, løp omkring fjøshjørnet, la op i uren, vilde til fjelds. Sprang, hoppet fra sten til sten, faldt og støtte sig, krabbet og sprang videre. Men paa glatte berghældet ovenfor røisen stanset hun tvert, sprikte med armene og vandt likevægten. Hun var blit vettug. Nei, hun rømte ikke fra farmoren, hende fik hun følge og vidne uskylden deres og værge hende og sig.

Hun snudde, steg ned uren og gik ret til stuen.

Der var det stille blet. Hadde de alt [85] tat farmoren og gaat med hende? ... Men saa talte det, bare én talte. Og saa lo det, høiere og høiere, koldt og falent.

Og saa blev det taust.

Hvem var hos farmoren? Dette var ikke menneskes latter, det var den ledes fæle fryd ... Maria frøs og slæpte føttene, hun klemte om klinken og ynket sig, men ind i koven gik hun, maatte det.

Farmoren var alene. I lysningen fra ljoren sat hun paa krakken ved aaren og mumlet og mimret. Særken var flæret foran brystet, og det var kloretilblods; de tynde graa haartavsene hang løse. Hun stønnet og vugget sig som i stor smerte, løftet hænderne og holdt dem for ørene, lot dem atter dætte korsvis i fanget. Og mumlet og mimret, til det rykket i lemmene, og øinene stirret uten syn og munden blev spærret vidt op, og ny latter gurglet i halsen.

Maria ropte angst, og krampen slap den gamle. Hun vaaknet likesom og drog kjendsel paa sønndatteren. – Er det dig? lallet hun. Har du været ute? ... De sang ista –

[86] Hun døde straks av igjen, og Maria seg ned paa bænken ved døren.

– De sang, snakket farmoren med sig selv, – bragte offer – de sang – hu, salmen stod som røk av svælget paa dem! ... Maria, er du her? spurte hun, og de brutte ord blev klarere: Ja, jeg ser dig. – Du skal hevne dig paa dem, herren vil det. Hans vilje er at de skal utslettes av jorderike og deres bosteder lægges øde. Thi de er manddrapere og avgudsdyrkere og løgnere, og deres del skal være sjøen som brænder med ild og svovl og som er satans og djævlens del fra evighet av –
– Maria, er du her? kaldte hun. Du er saa langt unda, kom nærmere du –

Maria flyttet sig til aarestenene, og farmoren hvasket løndomsfuldt: – I fem og halvfjerdsindstyve aar har jeg levd mellem dem og ikke visst det, men nu vet jeg det – nu er det aapenbaret for mig: de er frafaldne fra gud herren og dyrker djævelen – han er deres gud.

Og hun sa med den fremmede røsten fra [87] inat, og det var som blev det læst høitidelig av postillen: – De har forvendt guds sandhet til løgn og dyrker løgnens far, og han er deres herre og mester. Ham er stor argelist git, og han har laant guds navn, og guds hellige evangelium har han lært dem at ha til skalkeskjul for sine lyster og misgjerninger. Ham skrifter de samvittigheten sin for, han forlater dem deres synder, han hjælper dem i deres nød. Ham ber de til, og deres bøn er fylt av vederstyggelig avund og kræver det som naboens er; ham takker de, og

deres taksigelse er fylt av hovmod og glæde ved uretfærdig gods. De signer maten, og ved siden av dem sitter den fattige de har aakret føden fra. I guds navn sviker og stjæler deres mænd og skjænker sjælegaver av vindingen. I guds navn boler deres kvinder med satan, naar de ber for barnene sine paa det at det maa gaa dem godt i denne verden. Men satan er verdens utro foged, ikke verdens konge og herre og mester, som er den sande gud. [88] Vi har den sande gud – de har en avgud og skal arve helvete! Men manden min og sønnen min og du og jeg, vi skal arve himmelens salighet! ... Forbandet være deres indgang og deres utgang, deres aaker og eng, hus og hjem, baat og bruk, og deres dagers dont! – Forbandet være deres sønner og deres døtrer og al deres ufødte slegt! Fordømt og fordærvet være de av gud herrens vredes dom! Amen. – – Hu, salmen stod som en røk av munden paa dem! skrek hun og holdt sig for ørene, og latteren gurglet og vældet frem, og hun lo, saa fraaden randt av læpene.

Maria grep hende om haandleddene for at hun ikke skulde flænge klærne sine og ska sig. Og hun kjæmpet med farmoren og tysset paa hende, og rien sagtnet saapas, at hun kunde leie og dra hende til sengen.

Men ri paa ri brøt krampen den syke, og da den endelig var overstaat og farmoren snorkende var sunket hen i en slags dvale, kastet Maria sig paa en bænk, saa træt, at det var som livet svandt fra hende. [89] Om en stund sanset hun at dørene var aapne og skulde lukkt dem – aarket ikke røre kroppen – maatte kvile ... Farmoren snorket saa haardt og rallende – skulde stelt paa hodegjærdet hendes – kunde ikke ...

Den fæle latteren, de forfærdelige ordene tok til at laate for hendes hørsel. – Slik hadde farmoren aldrig været før, og ikke hadde hun hat sin egen røst. Var hun besat, og raste djævelen ut av hende? ... Maria krympet sig av gru og hævet hodet; det faldt tungt tilbake. Sønnen kom og hun strittet ikke mot den. Men idet hun sovnet, var det som luften dønnnet og skalv av frygtelige, forbandende ord – –

*

Hun vaaknet braat; noget hadde vækket hende. Ørskan reiste hun sig overende, gnigget øinene og glante. – Fra bygden klang fjern støy, og baater

rodde paa sundet.

Solen var av tunet, det maatte være mindst to timer efter nôn, og hun undret sig paa, hvordan hun hadde kunnet sove saa længe. Farmoren laa ganske rolig og [90]snorket, blev nok bra til kvælden. Denne sidste rien hadde været græsselig ... Maria skjøv det fra sig, vilde ikke tænke paa det og de stygge ordene –

Hun hadde hat en god drøm, den dæmret for sindet, og hun prøvde finde traaden i den. Og med et skjelnet hun den grannt: Hun og faren gik opigjennem skaret, og nord ved helleren sa han, at dér hadde hun været, den gangen hun var borte, og at det skulde hun fortælle præsten, saa ga han hende atter avløsning og sakramentet, og da blev alle overtydet om at hun ikke var i ledtog med usalige aander. – – Og det var sandt som faren sa! Hun hadde været i helleren, hun husket det. Og det ogsaa, at hun hadde søkt ly der for en regnskur. Som han hadde raadd hende vilde hun gjøre, og ikke skulde det bli nødig at fare frem med trusler og hevsn. Men slut paa ulykken blev det.

Maria foldet hændene og priste gud for frelsen. Saa viss var hun paa den, som hadde hun alt været hos præsten og han [91] fulgt hende til bygden og revset vondskaopen og midlet fred. Hun saa mot himmelblaaet over ljoren og sukket: Kjære gud – jeg takker dig for du sendte far min til mig med bud og raad! – Og hun hvisket til farmoren i sengen: Kjære, kjære dig – du blir allermest glad! Sov fra dig du, og bli frisk, saa jeg kan si det til dig. Og frisk skal du være støtt, naar vi bare faar fred ...

Men inden hun rigtig hadde greie paa, hvad hun tok sig for, var hun ved aaren og gjorde op varme. Hun var saa sulten, at det suget for bringen, og farmoren hadde ikke smakt mat siste døgnet. Maria vilde koke grøt; mel hadde hun malet igaar morges.

Larmen fra bygden blev stærkere. Baatene la til i støene, og stimmel og ivrig prat blev det nede paa stranden. Det hørtes som var de usams; en skraalte og skjældte. Kanske laget de sig til at seile og kunde ikke enes med høvedsmanden sin. – Maria [92] hegtet gryten paa skjærningen og traadte ut i kovedøren for at kike efter.

I Gabriels stø hadde der samlet sig entæt flok, og hun kunde ikke straks se det, de balte med. Saa skjønnte hun, de hadde drukket sig saa fulde at endel av

dem ikke kunde staa paa benene. En kar lettet de av baaten og bar ham op i naustet, og siden kom de med endda en. Og en blev staaende ved naustvæggen og brække sig. Selve Jon Niklassøn var av de værste; han hadde hakket sig fast i Gabriel og slingret avsted bortefter fjæren, og saa ofte han snublet bæljet han: Forgiftig vin! – Aa, jeg er saa syk! – Forgiftig vin! – Men de fleste maatte likevel være nogenlunde ædru, for baatene halte de skikkelig op, og hjem trasket de med konene og barnene sine. Og lystige og kaute og syngende paa fulde mænds vis var de ikke; de syntes nok at dette blev for grovt et ustyr.

– Neimen om det blev seiling av, saalænge det var skvætten igjen paa vintønden, [93] smilte Maria spotsk og gik ind til gryten sin. Hadde far hendes levd skulde han holdt tugt paa dem, han. Det var ingen her i grænden de andre vørte som sin overmand nu.

Grøten blev kokt, og farmoren laa like rolig. Hun hadde ikke vendt paa sig fra Maria vaaknet, hadde aabredslet trukket vel opom nakken og sov saa sagte, at én ikke merket aandedraget hendes. Men mat tængte hun da, og Maria vaagde sig til at brætte snippen av kvitlet fra ansigtet og klappe hende paa kindet. Det kjendtes saa rart og koldt under fingrene, og Maria bøiet sig ned og stirret paa hende.

Farmoren pustet slet ikke. Hun var død.

— — — —

Det kvældet, og Maria sanset sig saa meget, at at hun syntes, én maatte fortælle folk, at farmoren var død. Men det blev næsten mørkt, før hun kom sig avsted. Da hun naadde til Ambjørs hus, saa hun kallen sitte ihopsunken paa dørhellen, som om han ogsaa var fuld. Hun talte til ham, og han fôr op, grep et hvalspyd, han hadde [94] stillet atmed sig, og skrek vildt mot hende: Pakket hun sig ikke, heksen, vilde han dræpe hende! ... Baade troldfuglen og sôtten hadde heksene mant hit, og der laa alt lik i hver stue! Pakk dig! skrek han og truet med spydet.

Hun blev ikke ræd ham, men vendte sig og gik fort hjem. Bak sig hørte hun ensteds høi skingrende kvindegtraat.

I graalysingen, mens hun sat og sov ved den varmeløse aaren, blev hun vækket av skridt i koven. Det var Ambjørn, som kom, og han hadde endda

hvalspydet i næven. Ræd blev hun ikke nu heller; det var som ingenting kunde skræmme hende mer.

Han ænste hende ikke, steg bort til farmorens seng og bøiet sig over den:

– Du, sa han haast, vét du raad for sôtten, du? ... Kan være det samme, hvad det koster, bare du vet raad ... Gutungen er syk ... Kan du ikke svare da! tagg han. Han er syk, gi mig et raad ... samme, hvad det koster, om det blir din evige saligheten! hvasket han og bidde en stund. Svar, din fordømte kjærring! hylte han og rusket farmoren i skulderen, saa hun væltet over paa ryg. Aa, [95] stønnet han og stirret paa hende. Er du død, du og ... Han ravet ut igjen.

Da det blev dag, saa Maria to mænd rusle ned til stranden. De hadde økse med, skjøv en baat paa vandet og rodde hen og kappet landtaugene. Da arbeidet var færdig, svaiet skibet rundt midt i holmesundet, tørnet skurende paa grund ved vestre odden av holmen, krænget, rettet sig knakende, fløt atter av og drev til havs.

– – Maria blev liggende paa baenken og sove det meste av den dagen. Av og til var hun vaaken og spiste litt av grøtgryten, som hang paa skjæringen. I skumringen rautet krøtterne stygt oppe fra skaret, og hun tok bøtten sin og vilde melke. Men i det samme randt det hende i hu, at faren hadde budt hende gaa til præsten og skrifte og hente avløsning, og at farmoren kanskje blev lagt i vigd jord, dersom hun lystret det budet. Og intet skulde stanse hende i det ærende ...

Hun dækket aabredslet godt over den døde, lukket kovedøren og gav sig paa vandring, fulgte stien op bøen og skyndte sig [96] forbi de arme dyrene i skaret. Længer var hun ikke sikker paa stien, men hun lette sig sagtens frem, trodde hun.

Timevis vandret hun nordefter øde fjeldet, og ved midnatsleite stod hun i et nyt skar, og da var hun saa mødig, at hun næsten ikke aarket flytte foten og maatte kvile. Vinden hadde frisknet og det bruste tungt gjennom natten. Det var koldt og hun frøs og skalv, kunde visst ikke række frem likevel – det nyttet ikke prøve videre ...

Den tætte nattehimen fjernt nord i skaret brast. Hvite flammer brøt den. De sluknet, og mørket blev endnu svartere. Saa tændtes der en enkelt, bred grøn lue, og den blev liggende og brænde tværsover skaret og stængte likesom veien for hende.

Og da var det, hun fik vite, at dette var tegnet fra verdens herre og mester. Han vilde ikke, atⁿ⁸ der skulde være vei for hende. Tilbake maatte hun til bygden og til farmoren og de andre døde. Utenom hans magt var der ikke vei. Og hun reiste sig fra stenen, hun kvilte paa, og drog sig tilbake til bygden, saa godt hun kunde.

Døden ombord

[97] Det led ut i december, og den gamle barken var paa reis fra Sydafrika til St. Thomas for ordre. Landet var svundet av sigte for nogen dager siden, kapduenes rastløse flokker gad ikke følge med længer, og selv de ihærdigste to-tre albatrosser hadde svigtet skuten, saasnart der blev kjending av sydostpassaten at faa. – Fugl liker sig nemlig ikke dér, hadde kapteinen forklaret sin passager, forhenværende theologisk student, waterclerk og hotelportier Jens Dahl; den blir sjelden at se. Og i det hele var det ødslig og ensomt paa de kanter og dyrelivet fattig. Hist og her skvatt en liten stim flyfisk op, imellem tumlet enkelte springerer og boniter for baugen, eller en sulten delfin snuste i kjølvandet – det var alt.

Men passaten narret dem, brisen løiet [98] av igjen, og skuten kunde bli liggende og drive uten styring vakten igjennem. Himlen hævet sig ren og tindrende op fra horizontens lave ring av florlet dis. Sjøen gik i runde, blanke smaadønninger, bare av og til snæret svak krusning av et vindpust havet, mørknet vandets festlig vakkre, blaa farve og naadde ombord som et svalende blaff.

Naar Jens Dahl ørkesløst bøiet sig ut over rækken og lot blikket bindes av dypets vidunderlige pragt, var det tilslutt, som skimret der ham imøte fra den uendelige avgrund brede straalebundter fra en sælsomt mild, blaa sol. – – Neinei, en sol skinnet ikke paa den maaten. Saa mildt lyste det kanskje av den fjerne blaa blomst, han hadde hørt nævne i sin ungdom.

Mange aarene skilte ham forresten ikke fra den tiden, han kaldte sin ungdom, og den han nødig gad huske likefrem, fordi han igrunnen misundte sig selv fra dengang; men de hadde været rike paa savn og lidelser, og det kunde visst aldrig falde ham ind at mene sig ung mere. Nu hadde han for [99] gode ord og billigste pris skaffet sig overfart med dette skibet til Amerika, om det skulde lønne sig at lete efter lykken i den verdensdel. En steds grodde den sagtens; gammel nok til at tvile paa det var han ikke blet. Og han var passager og ørkesløs og pligtet at låte sig og dyrke sine griller, og han blev staaende ved rækken og hænge. Dette var hans første tur med et seilskib.

– Folkene hadde det travelt, fuldt op at gjøre. De skurte og skrubbet og skrapet dækket og rufvæggene og hyttevæggene, for der skal jo støtt skrapes og males ombord paa en skute i passaten, endda det uken efter der er pusset og malet, gjerne kan være styggere end før, især hvis fartøiet er en ærværdig, luvslitt trusk. – Han hadde ikke lagt videre mærke til dem, kjendte dem neppe av utseende og var helst litt kjed av den evindelige støien deres. En har lov til at holde nervøse fornemmelser og, mens én er fin mand og passager.

[100] En dag blev et par av mandskapet syke indfandt sig agterut og ba skipperen om medicin. Dahl ænste det ikke synderlig; de klaget ikke over værre end ugrei mave og gigt i benene, og det kunde ikke bli alvorligere historien. Han hadde desuten hat lignende ærgrelser selv i det siste, taalte ikke den ufordøielige skibskosten og brygget just paa en spydig avisartikel om det uheldige i, at norske skib fragtet med med sig det nationale stabur paa langfart i troperne. Han hadde kunnet skrive avisartikler i sin ungdom, og det skulde være morsomt, hvis den evnen ikke var tapt; han vilde forsøke.

Men en morgen meldte sig en stærk, kjæk svenske med føtter, som var hovnet slik, at han ikke kunde bruke støvler. Og faa døgn senere var hævelsen steget til knærne og laarene; ansigtet var blet rødt og svullent, øinene sprængte og glinsende, og han pæste av aandenød. – I dette tilfælde var saken virkelig alvor, det skjønnte alle, og da passageren hadde det kammerset agter, som [101] egentlig burde været sykerum, blev tømmermandens værksted laget i stand til svensken og en køie slaat op der. Det var nogenlunde stort og luftig, og én kan ikke la en syk mand ligge i ruffen og krympe sig, sa kapteinen til Dahl; det vilde skrømme

og demoralisere guttene. Sykepleien ombord den var mest skipperens og tildels styrmændenes hverv; det var ikke ofte matroser hadde lyst og mot paa den sjauen.

Naa, trofastere var ikke sjøfolks opskrytte kameratskap, tænkte Dahl. Men han tidde med det, vilde ikke krænke den braasinte gamle skipperens standsære.

Og nu bandte de baade i kahytten og i ruffen den skrale, ustadige brisen og længtet efter redelig sydostpassat: Muligens kunde der bli føie til at anløpe St. Helena – muligens ...

Saa, det kunde altid bli en avslutning, og Dahl vilde gjerne set den øen og Napoleons grav –

– Fan hente Napoleon og hans grav! svor skipperen. Tøis ikke saa dumt. – Det [102] blev en slem utgift, og han maatte huske paa rederiet og aktionærene, sukket han og kvidde sig.

– – – – Saa hændte det en søndagsmiddag, mens kapteinen, begge styrmændene og passageren sat paa hyttetaket, i skyggen av mesanen, og røkte snadde, at svensken kom stabbende fra værkstedet forbi storluken. Der var noget paa færde med ham, det trak i ansigtet hans, kindene blusset. De blev stille med det samme. – Skipperen kremtet og reiste sig. Naa, aassen har du det gutten min? spurte han svært rolig.

Svensken stanset og stod og vugget paa det gyngende dæk, fegtet svimmel med hændene for at holde likevægten, og hans vidaapne, rødsprængte øine glante i sløv angst mot dem. – Aassen har du det?

– Aa – jag er sjuk – mycket sjuk – kapten. Graaten hugg ordene op, men han taaregraat ikke.

Skipperen entret stølt ned trappen til stordækket. – Jasaa, det er daarlig, du [103] – jasaa, det er det, sa han lavt og grep ham i armen. Det er ikke værdt at forlate køien, gutten min. Gaa og læg dig, du –. Og han leiet og støttet ham bortover til værkstedet og smaapratet og tullet med at trøste. Det tør nok være, det gir sig dette –

Dahl saa efter dem. – Han var paa graaten, sa han langtrukket og likesom forundret.

– Men han graat ikke, svarte styrmanden og ristet paa hodet.

Andenstyrmand kakket ut av snadden sin. – Beri-beri, mumlet han og ruslet trøgt unda; hittil hadde der raadet en fælles sky for at gjætte paa, hvad slags sykdom det var.

Kapteinen vendte tilbake fra værkstedet, dygtig opspilet og het, og viftet sig med lommeørklæet og trampet rundt skylightet med korte, hissige skridt. Det er skitt med Karl Olsson, stakkar – det er vist ingen hjælp for ham, doktorer og hospitaler kunde snaut hjælpe ham mer ... Hm, ^[104] jeg tror, vi kunde slettes ikke række land betids for ham. Nei, naar tæringen er saa langt, saa – kjøttet rigtig raatner av ham, han blir tyndere og spissere i rompa for hver dag – kjøttet rigtig raatner av ham. Det er ingen hjælp for galopperendes tæring, forsikret han og satte øinene kvast i styrmanden, som spurte: – Er han hoven om brystet – heroppe? Ovenfor maven?

Det hadde han jo været hele tiden det. Men det var ikke større hævelsen i læggene, pratet skipperen og myste fortænkt. – Uf, han fik saa vondt i hodet av at være inde hos ham, og det kom vel av den usunde luften. Hævelsen i læggene er minket, brøt han høit av, svingte hen til kappen og forsvandt i kahytten.

– Det var til mig det om tæringen, smilte styrmanden likesælt. Han vil indbilde mig, det er tæring, men jeg har set beri-beri før –.

– De skulde ikke drøfte spørsmålet i mit nærvær, sa Dahl tørt. Jeg er passager og vil ikke oppi skibets affærer. Ved ^[105] middagsbordet hadde kapteinen git ham et halvt løfte om anbefaling til en skibshandler i Vestindien, og det kunde altid være en chance.

– Nei, brummet styrmanden og tygget paa bartene. Rimelig, at De ikke det vil –

– Skal vi spille dam? foreslog Dahl hastig. De hadde bræt og brikker ved haanden, og de spilte dam til to pence spillet og syntes, de glemte Karl Olsson og elendigheten hans for en stund.

Men den natten hadde Dahl vanskelig for at sove. Skulde sykdommen være smitsom, blev det en harmelig lykke for ham at sættes klein i land i Amerika og risikere at bli hjemsendt. Han vilde ikke hjem som en fattig stymper og bli til spot

og spe for familien sin. Og han vandret time efter time paa dækket og gruet sig for utsigten til den skjæbne, og da blev han vâr, at der mest ikke blev talt om andet end beri-beri blandt mandskapet. De stod parvis langs rækken og snakket næsten [106] hviskende, saa han bare fanget brudstykker av sætningene.

– – – Dette hændte søndag. Godveiret og den løie, omskiftelige vind holdt sig den uken, men nordover råk barken, og varmen blev brysom. Folkene hev alt tõi, de skikkelig kunde, slængte trøie og vest, skor og strømper og vanket barbente i bukse og skjorte.

Stemningen ombord blev trykket. Det var, som oste det uhygge og vanhelse fra værkstedet, dér den syke laa og dormet og snorket med havresuppe i en præserveboks ved siden av sig og ikke lot til at bli hverken bedre eller værre. Og fler og fler av guttene stillet agterut og krævde medicin. Seilmakeren tilbød sig at kurere dem alle med digre krus sjøvand paa fastende hjerte. Men skipperen flirte av den kuren og studerte lægebøkene sine, klødde sig i skjægget, grublet over skibsapotekets mysterier og ordinerte efter omstændighetene lakrisdraaper, rabarberdraaper, opiumsdraaper, digitalisdraaper og [107] doverspulver og til at smøre mavene med utleverte han opedeldok, cayennepepersalve, rigabalsam, terpentint og søtolje. Skylden for den almene skrøpeligheit skjøt han paa drikkevandet, og de som kunde med kokt vand, skulde drikke det kokt. Farlig var det ikke med en eneste undtagen Karl Olsson, og det, som manglet ham, det var tæring – lungetæring, galopperendes tæring, og den soten var det ikke middel skapt for. Skipperen hadde set saa meget i sit erfarne liv, at de kunde stole paa hans ord.

Dahl trivdes ilde som de andre og var arg over denne freidige visdommen. Han forstod, hvad den sigtet paa: det gjaldt for en skam at ha beri-beri paa en skute, og den skammen maatte dølges længst mulig, og gik det nogenlunde bra, blev det aldrig spurt. Hadde det ikke været for anbefalingen og chancen i Vestindien, skulde han sagt oprigtig fra – – Dette hykkelske, nationale svineriet! fræste han inde i kammerset sit. Han hadde lurt ut av stueren, [108] at der ikke fandtes dusten av reglementert sykekost ombord, og at havresuppen var den usleste vassvelling, kokt paa gamle, traas, markætte gryn. Fy pokker, skulde han bli liggende og krepere i saant et søl! Og bli hjemsendt fra Amerika. Gid han

heller hadde hat kræfter og sind til at bli tramp, der han var ... Men kanskje var tilstanden ikke saa desperat, sundet han sig paa det. Nogen av folkene var sikkert hysteriske, og alle forrettet de da sit arbeide, midt i den sure sytingen sin for maverne og gigten. Aa, de var syke, det nyttet ikke negte for det: de lusket rundt bleksottige, øre og søvnige, og om nættene vilde de ikke være i ruffen, slanget sig paa dækket og bar sig i søvne, saa det var leit at se paa, graat og lo og klynket. – De var syke. Og de hadde en maanedlang reise for sig. Svensken døde snart. Og hvem blev saa næste mand ...? Dahl vilde lægge merke til folkene herefter, iagttta symptomene. Hans tur skulde ikke liste sig uforvarende paa ham.

[109] – – – Styrmanden hadde været skranten længe, og endelig gik han tilkøis lørdag morgen og viste sig ikke igjen før mandag til eftermiddagsvakten.

Paa den vakten døde svensken.

Dahl hadde ligget i kammerset sit og bladet i en bunke engelske magasiner, han hadde sanket med sig fra hotellet, var sovnet av og blev vækket ved, at der blev dunket haardt i døren og varskudd kaffe. I skafferiet var skipperen alene. Han red paa en taburet og nikket dystert: – Det er paa slutten med Karl Olsson, drak en hastig slurk av sin rykende kop, brændte sig og spyttet. – Styrmanden hadde opdaget ved tre-tiden, at den syke hadde det meget daarlig, meldte av og satte seilmakeren til at passe paa ham, skjønt det var unødvendig; han var saa rolig, saa ... Kapteinen hadde ogsaa været indom i værkstedet og talt til Olsson, ikke faat svar og hadde kjendt efter, at føttene og hændene alt tok paa at bli kolde.

Mellem lange slurker av kaffekoppen [110] fortalte han dette; han maatte straks avsted for at skjømte sine pligter. – Dahl blev sittende tilbake, stram og kolblodig. Han vilde ikke blandes op i skibets affærer, ikke plages med at være vidne ved det eventuelle konsulatforhør paa St. Thomas, det slog han fast. Den syke var fremmed for ham, og utidig omsorg for fremmede personer var han da blit hærdet mot ... Han skar en tyk skive av brødet, forsynte sig med baade smør og sirup og skulde spise, men maten og kaffen vilde ikke gli ned. Naaja, han vedgik for sig selv, at litt opskaket var han, og at nysgjerrigheten drog ham ut paa dækket.

Folkene var i ruffen, andenstyrmand hadde frivakt, og bare styrmanden stod

og fingret med en malerkost henne ved fokkerøstet. – Sitter jeg, svir det i maven, og staar jeg, dovner benene og knæhasene, klaget han motfalden. Skipperen dukket frem av værkstedet. – Olsson er snart færdig, sa han studs og skyndte sig til kahytten.

[111] Dahl nærmet sig sykerummet. Døren og vinduet hadde været aapne stadig, men motbydelig kvalm luft dunstet fra det. Seilmakeren sat paa høvelbænken, mager og langhalset, og stirret og blunket og stirret. Svensken laa paa ryg i køien og stønnet støtvis; øinene var halvt brystne, læberne blaalige og skilte, og de vakre, hvite tænder lyste. Skjægget hadde vokset under sygdommen, det var bløtt kruset og svartbrunt, og det voldte, at den hete rødme i kindene ruvde endnu sterkere. – Dahl snudde sig til styrmanden: Ja, han dør snart, hvisket han, og begge lænet de sig til rækken, tverre og tause.

Skipperen kom atter farende fra kahytten, slængte et spørsmål til dem, stoppet ved værkstedet og kommanderte: Seilmaker, gaa ind og drik kaffe! Drikker du ikke kaffe? Hvad? Gaa og drik kaffen din! gnog han. Og seilmakeren blev tvunget til at lystre og la sig avløse av skipperen; men det varte ikke fem minutter, saa snek han sig gjennem døren, fandt sætet [112] sit paa høvelbænken og stirret og blunket. Og saa blev det skipperens lodd at maatte fortrække og føle sig ledig. Han travet til storluken, hostet og harket raadvild, og med ét fatet han en hammer og et drivjern fra lukekarmen og gav sig til at drive et nåt i dækket. Hammerslagene dunket og skraldet, dunket og skraldet like utenfor sykerummets aapne dør.

Sinnet slét i Dahl. Skulde han ikke stagge levenet? Pinte det ikke stakkaren? ... Aanei, han aatte neppe sans mer, trøstet han sig, og de hammerslagene hadde heller ikke det vante skarpe smeld. Det nåtet tarvte sikkert dreves om igjen –

Men han flyttet paa sig og kjek ind i værkstedet. Svensken hadde ændret stilling, krøket knærne, saa tæppet var sparket av de nakne føtter. Han stønnet fortere, omtrent i takt med hammerslagene, og det rykket hoppende i strupehodet.

Otte glas ringte det, og skipperen slap hammeren, rettet sig pustende, tørket svetten av panden med haandbaken og gik op [113] paa halvdækket. Folkene tørnet stiltfærdig ut, én for én, og puslet med sit uten ordrer. Tømmermandsgubben

skrævet tvilende foran hammeren og drevjernet.¹⁹ Ista hadde det været hans arbeide at dreve det nåtet, og med det skulde han vel bli ved. Han knælte ned, famlet uviss efter redskaben og vaagde sig til nogen svake slag.

– Hysj da! – Kapteinen skred alvorlig forbi med en bok i graapapirs-omslag, vinket strengt til gubben og fortsatte til værkstedet. Og derfra laat hans stemme mægtig ut over dækket. Han læste for den sansesløse, bad fadervor ved køien. Og bønnen overdøvet den døendes rallende støn. – – Op til byssehjørnet hadde stuerten støttet sig med nævene i lommen og suget paa en kridtpipe; han var meget blek og hans øine var blanke og store.

Dahl kunde ikke døie mer i et kjøer og stak av til sit kammers og rotet og bladet i bunken av engelske magasiner. Men aldrig hadde hverdagens støi rørt sig saa dumpt ^[114] og dæmpet paa denne skuten, og han var paa nippet til at bli søvnig ...

Klokken fem ropte skipperen paa ham fra skafferiet. Han stod svett og andpusten ved bordet, dinglet klosset med armene og sukket dypt: Ja, nu er Karl Olsson død – nu har han stridt den sidste strid –

Saa, var han det –

– Se paa liket! opfordret han ivrig og væltet høitideligheten av sig. Enhver ombord skal se at han er død – loven sier dét – –.

I værkstedet hadde guttene skubbet sig ihop; de gjorde plass for passageren. Svensken var død, det hadde sin rigtighet. Det øverste av panden, ørene og en rand langs skjægget var fremdeles sterkt rød, men over brynene, tindingene og kindene hadde der spredt sig skarpe, orangegule grimer. Der var en lugt som av raatten muld, av søgrodd kjelder.

Styrmændene og passageren blev hentet agterut. – Vi skulde jo begrave ham efter solnedgang, sa kapteinen. – Det staar saa ^[115] i loven, men – – Har Dere set liket? Det var bra ... Men vil De skrive av disse versene? Han viste Dahl en «Søndagsbok for Sjøfolk» og avsnittet: Begravelse ombord. – Disse to, og disse to. De skal synges før og efter ceremonien. Kan gjøre det med blyant, endel avskrifter, saa guttene kan synges med. Hvis De vil gjøre mig den tjenesten da?

Dahl lovde det, og inde i kammerset klemte han flittig paa med skrivingen; seks avskrifter skulde det mindst være, av fire lange salmevers, utført med hans

pynteligste skrift paa brevpapirark. Han var glad for han hadde dette at sysle med, saa slap han tænke paa ting han ikke hadde raad til at ta sig nær av. Og utenpaa arkene skrev han «Ved sjømand *Karl Olssons* begravelse – Sydatlanteren 20. decbr. 1904» – og over sidene «Før nedsækningen» og «Efter nedsækningen». Det hele saa jamen pent ut, og stoltest var han av overskriftene: «nedsækningen» var et efter forholdene ualmindelig velvalgt ord med [116] den rette klang av andagt, og det var hans egen opfindelse. Joho, smilte han besk, han var ikke faafængt søn av en klokke paa Nordmøre.

Kammerset hadde vindu til stordækket, og alt i et, mens han skrev, reiste han sig og tittet for at holde øie med det, som skedde. De la en bred, kort stige paa to krakker ved storvantet og fæstet liner til den; det skulde bli baaren. De maste i værkstedet. – Ta madrassen – madrassen ogsaa! kommanderte skipperen utaalmodig, men tæmmet hissigheten sin. – Surr tæppene om'n. Find en naal og sy ihop, seilmaker! ... Dahl kunde ikke se det, de bakset med; det trængtes heller ikke, og han turde ikke forsømme skrivingen. Versene var svinagtig druge.

... Trin av mange nakne føtter, vare trin, som gik folkene paa tærne. Det ga et søkk, de satte noget tungt fra sig. Nu var liket paa baaren. – Ja, sa skipperens stemme. Jeg tænker vi tar ham før aftens. Jeg tænker, det er bedst det. Det skulde [117]jo være efter solnedgang, men har ingen av Dere imot det, gutter? – – Ja, saa gjør vi det.

Der blev ropt paa Dahl, han sanket med sig avskriftene, kasserte en som var feil i, og skyndte sig ut.

– Om han vilde synge fore? – Nei, det kunde han ikke, men seilmakeren skulde være flink. Og skipperen, styrmændene og passageren stillet sig ved hovedenden av baaren og saa i «søndagsboken»; guttene hadde avskriftene og samlet sig paa forkant av liket. Det var som en lang bylt av tæpper og surret til madrassen; en pose sten var bundet til den ene enden; en koksbotte med ballastsand og en gloskuffe var sat frem til jordpaakastelsen. – Skuten laa bakk og drev i stillen. Fra byssen dampet det av stekte pandekaker.

Skipperen støk luen av og la den paa storluken, folkene gjorde likedan. Dahl stod og tøiet i sin for at skulke lettere fra det, om der skulde foldes hænder. – Der paa skulde de synge, men de kunde ikke [118] melodien. – Den kan gaa paa «Hvo

vét hvor nær mig er min ende», oplyste styrmanden. Han og kapteinen lette summende efter tonen; seilmakeren var stum, for han kunde ikke andet end methodistsalmer. Omsider hadde de den saa paa et lag, og guttene hang i med.

Sangen sluttet, og der blev tomt stille. Solglittret bortover sjøen skar i synet. Folkene ventet; dæksgutten stridgraat, tømmermanden snøt sig i fingrene. Dahl saa paa matrosenes bare føtter; der blev likesom saa mange par av dem, og han kjendte det krille i halsen. – Men svensken er en fremmed, uvedkommende person, styrket han sine nerver –

– Aa, styrmand, vil De være saa snil at læse dette stykket for os? – Kapteinen var det, som talte, men han var tyk i mælet, det skalv – ja, der var hulken i røsten. Dahl fakket øinene hans, idet de fløi lurt mønstrende fra mand til mand – de skulde være vidner paa, hvor rørt han var. Ikke for det, han var nok rørt og ...

Styrmanden læste, greit og tydelig. Og [119] prækenen frelste Dahl fra vekheten og rørelsen. Han blev kold av harme, han dirret og frøs, og vilter haan skrek i ham. Her traf han det atter, det vonde, som hadde forkrøplet hans barndom og forfusket hans ungdom og tirret ham til at bryte med magtsky slegt og rømme hjemmefra. – Han fulgte sætning for sætning, der var ikke én, som kunde gripe disse oprigtige sjømandssjelene omkring ham. De var rede, de var mottagelige – sandsynligvis – og saa blev de avspist med dogmatisk klingklang og specificerte tilbedelser av treenigheten. Søndagsboken, den lumpet dem og forgiftet deres sunde agtelse for døden. Av al slet litteratur var kanskje letfærdige andagtsbøker det farligste slaget; de prakket sig paa almuen i dens helligste stunder og nedværdiget dem. De stjal den fattiges utbytte av en fattig tilværelse – –

Der var blit en pause efter læsningen, og han undte harmen sin at rase imens. Her hadde han nyt emne til en avisartikel, frydet han sig. Og det skadet ikke, han [120] formet den paa flækken, gjorde han sig avbigt for, at tankene hans hadde skranglet litt av deklamation.

– Styr mændene og guttene løftet og heiste baaren op paa rækken, fik den utfor skibssiden og strævde med den, til den saavidt hang klar av vandet. Men den dasket sig i en vrien stilling, og jordpaakastelsen maatte finde sted i en hast. – Saa blev de to siste versene sunget, altsaa ikke efter nedsænkningen.

Der blev firet paa de ytterste liner, og da første skvulpen vætte tæppene var

det, som det skvættet isnende i nakken paa Dahl. Og den lange bylt akte av stigen, rullet skakt i sjøen. Stensækken trak fotenden ned, men liket sank ikke – det fløt nogen favner, den stripete, gilde madras toppen vugget og duppet i bølgene, bylten blev vasstrukken. Sagte sank den, det boblet gurglende, og borte var Karl Olsson fra Småland.

Skipperen foldet hændene, nidstirret paa vorherres himmel, bad et kraftig fadervor [121] og snuppet bønner av med et stutt «Amen i Jesu navn». – Og guttene plukket op luene sine, og de ruslet hver til sit. De braste rærne rundt, én løp til roret: Skibet skulde videre, og vinden var frisknet.

Dahl hadde kastet sig paa køien i kammerset, men han var lei og kjed av alt, aarket ikke ligge og tænke avisartikler. I kahytten labbet kapteinen om paa tøfler; det knirket i flaskeskabet hans.

Om litt møttes de paa hyttetaket. – Nu kjære Dem, sa skipperen paa stavende stivt boksprog. Nu kan vi være sikre paa en god bris og en kvikk reis – det blir altid saaledes efter saadanne tilskikkelser. Han stak snuten like op i fjæset paa Dahl og glodde mandig og stinket av akkevit.

Hans spaadom syntes at skulle slaa til. Solen dalte i ren horisont; det flaret gyldent op i vest, og guldflammer luet vidt over himmelen, men det snare tusmørke bleknet dem og slukket dem. Og passaten blaaste kjølede, og skuten skjød fart, saa det bruste praslende for baugen, [122] inden de gik ned for at skaffe og spise pandekaker.

*

Den natten blev der ikke maane før paa morgensiden; stjernerne gjorde det allikevel dæmrende lyst. Orion og Sydkorset funklet og gnistret hvitere end sølv, men gjenskinnet over sjøen lekte i glimt av staa.

En stor, svart fugl kom og satte sig paa mesanbommen. Den kom lydløst. Dahl blev ikke var dens flugt, endda han stod paa halvdækket tæt ved. Den var saa dødsens træt, at den flakset ikke og skrek ikke, da andenstyrmand kløv op for at fange den – snudde bare hodet og saa paa ham. Og andenstyrmand mistet motet, kløv ned igjen og sa, at den ikke var større end en høne, saa der kunde være litet lønt at æte det dyret.

Og passaten blev ved at blaase mildt og støtt, sjøen bruste og bruste, og barken gled avsted, likesom høiere i riggen og med mer av fredsommelig værdighet over sig, end den brukte ha en vanlig nat.

I havn

I.

[125] Søndagsstilhet ruget over Leiths dokker, og tomt og øde var det paa kaiene. Under oplagsskurets tak kvitret og skvatret spurvene, hoppet og flagret hjemmevant om og slog sig frækt ned like for føttene av en ensom vaktmand, som halvsov paa en kassestabel. Av og til slang en flok pyntede matroser forbi; de gjorde en vending bort til dokporten, glante opover gatene og snudde haabløse om. De kjendte til, hvad en skotsk sabbat vil si, og hadde paa forhaand opgit at gjøre noget utav fridagen sin.

Paa dækket av Islands-damperen gik jeg og drev, likesaa motfalden og kjed av det hele som de stakkars matrosene. Ikke en sporvogn var igang til Edinburgh, vanskelig vilde det være at skaffe en droske, og om [126] jeg vaaget den druge marsjen tilfots – hvad skulde jeg saa der? Alt var jo stengt og lukket der som her, museer og samlinger, værtshus og kafeer. Sagtens vilde lønnen for strævet bare bli at komme fra asken i ilden, fra det forholdsvis svale skib til glohete gaters støvrørken ... Jeg opga ogsaa at gjøre noget utav stillingen, satte mig træt og grættet ned i skyggen og stirret paa det skittentblakke vand, som glitret i den stekende sommersol, og paa masteskogen, som strakte sig vidt og bredt til høire og venstre. Paa hver eneste skute var der vel nok av dem, som ikke følte sig bedre tilmote end jeg.

Op av det graabrune taakesløret over byen raket dens mangfoldige kirketaarn, og i den tykke, urene luft tok Arthurs-Seat og de øvrige høiderne ved Edinburgh sig ut som rigtige fjeld, blaanende i det fjerne.

Aa, hvad skulde én gjøre?

Styrmanden stod søvnig ved rækken og svettet i mørkeblaa klær; den blanke snoren om luen hans skinte, saa det skar i øinene.

[127] – Jeg tror, jeg forsvinder og faar mig en lur, sa han, men lot det likevel være, for han var ikke krøpet ut av køien før frokost, og det var kvalmt og lummert i lugaren.

En liten, trind og velpleid dansk fiskegrosserer, som var paa tilbakereise fra Færøerne, sat paa en feltstol tæt ved mig og halte sørgmodig i sine lange barter, øiensynlig overvældet av hjemve efter tre ukers fravær fra Kjøbenhavn. Han brukte at være snakkesaligheten selv, men nu var han taus. For første gang fra den stund av, at han var kommet ombord, hadde han ikke aapnet munden paa et kvarter, endda han hadde folk inden hørvidde. – Som han ellers kunde snakke! Aldrig har jeg truffet nogen med den evne til at konversere sig selv som denne grossereren. En høflig sætning indskutt i ny og næ var til at holde ham paa glid timevis; tidde én bomstille, brydde han sig ikke om det, og vilde én utmattet liste sig væk, opdaget han det straks. Da klamret hans buttede fingrer sig til ens trøiekrave, ordene sprutet fra [128] hans læber, han sporet sin tunge til det ytterste, han maatte ha en tilhører, vilde ikke slippe sit bytte, skiftet i vanvittig hvirvel sneset av emner i et kjøer i den forfængelige tro, at ét i det mindste skulde kunne pirre interessen hos den ulykkelige, hvis ører værket efter hvile. Og umennesket var ovenikjøpet ikke sjøsyk! Hans taletrang ga ham simpelthen ikke tider til at merke det, naar skibet rullet for den seigeste atlanterhavs-dønning; han hegtet sig til det nærmeste faste holdepunkt og lot pjattet plaskregne over os, mens sjøskvættten pisket ham om de fete kinder, og vinden ulte ham nedigjennem halsen.

Han møtte præcis ved bordet; morgen, middag og kvæld fløt hans ordstrøm like ustanselig – alle maaltider besudlet han for os med sit snak. Kapteinen, kokken, matrosene, restauratricen, opvarningsjomfruen og styrmændene hadde lært at sky ham som pesten og søke dækning, saasnart de paa avstand hørte skravlen paa ham. Og denne mands eneste medpassager hadde jeg været [129] det meste av en uke og skulde være det en til. Men den veltalenhet, som det vældige hav ikke hadde kunnet tvinge og stormen ikke hemme, hadde altsaa den skotske

sabbat bragt til at forstumme.

Braatt reiste grossereren sig og sparket sint til stolen: – Skal vi ikke kjøle os med noget med is i – inde i røkesalonen?

– Nei tak, det er for tidlig, mente styrmanden.

Men hvad skulde én ta sig til? – Og for grossereren og mig blev det noget med is i, trods klokkeslettet. Styrmanden var standhaftig og lusket unda.

Gid jeg hadde fulgt hans eksempel! Jeg hadde ikke overveiet det, jeg gik ind til. Avkjølingen livet grossereren op, og kvernen gav sig atter til at male ustanselig – ustanselig. Jeg hadde en makelig plass ved salondøren med utsigt over kaien og døde av i den sanseløse sløvhed, som kan snike sig ind paa én ved en brusende elv. Jeg husker, jeg undret mig over at høre spurvekvitret saa tydelig imellem og tænkte, ^[130] at det var vist, som naar vi fornemmer fossekallens pip midt i fosseduren – –

Jeg vaaknet ved at se en løierlig skikkelse stige høitidsfuldt over landgangen og nærme sig salonen. Det var en yngre mand – snaut over de tredve – som uten hensyn til varmen var iført en fotsid, snusbrun ytterfrak med bred, luvslitt fløielskrave. Men paa hodet hadde han straaht med rødt baand og rundt halsen og den høie engelske snippen et kunstnerisk knyttet slips med viftende ender. Nedenfor de vide, frynsede buksekantene syntes skor, som hadde været gule. I en rem over skuldren bar han en svær malerkasse.

Manden traadte hen til døren. Med en mager haand, som stak frem av en uhyre mansjet, lettet han paa hatten og bukket sirlig. Haaret var meget sort og meget pomadisert, det glatrakede ansigt gustent og vissent, og paa den rette, fyldige næsen red en lorgnet, som skygget for smaa mysende øine. Et forbindtlig smil trak de tynde læber fra hinanden og viste et par avbrukne ^[131] fortænder; saa blev munden lukket helt op, og en mild, skarrende stemme spurte: – Undskyld, er det kapteinen, jeg har den ære at –?

Nyt buk. Pause.

– Skal De ha fat i kapteinen? Han er iland.

– Er styrmanden forut?

– Jeg hadde ingen greie paa det.

– Ja, undskyld –. Endnu et buk, mere flygtig end det forrige, og den fremmede gik forut med neiende skridt og slæpende føtter. Frakkehempen var avrevet, og i nakken paa ham dinglet en bitteliten lænkestump lystig nedad kraven.

Om en stund indfandt der sig en engelsk agent, som hadde forretninger med grosserereren, og jeg nyttet høvet til at fjerne mig. Ved byssen, inde under broen, passierte den fremmede ivrig med maskinmesteren og kokken. Fyren hadde gjort mig nysgjerrig – hvad kunde han være? Danske eller nordmand? Jeg agtet at bringe det paa det rene og hilste paa dem. Han [132] vendte sig straks mot mig, og sa indsmigrende høflig: – Herren har muligens noget, De vil ha malt?

Nei, jeg hadde ikke det. Han var altsaa maler?

– Til tjeneste – kunstmaler, portrætmaler. Jeg maler ikke for mandskapet alene, men ogsaa for officerene. Jeg maler baade for og agter. – Kunde det more Dem at se en prøve paa min kunst?

Han rakte mig et miniatuurportræt, utført efter fotografi. Det forestillet en ung kone i sin bedste stas. I brystet hadde hun en diger guldnaal, lokkerne var blonde, kinderne yndefuldt skjære og fine, de vidtopspite øine himmelblaa og læberne rosenrøde.

– Han er virkelig flink, forsikret maskinmesteren.

– Det er kona mi, oplyste kokken. Og lik sig er a jaggu. Er det ikke pent? – Jeg tinget det forrige turen.

Pligtskyldigst ytret jeg min beundring saavel for modellen som for billedet og [133] spurte, om maleren hadde mange bestillinger.

– En mængde! Langt fler end jeg kan overkomme. Jeg har seks damer til assistanse paa mit atelier. Men naturligvis – det avsluttende, fuldendelsen, de strøk, som gir et portræt kunstværd, det besørger jeg selv. Og det kan hænde, jeg gjør det hele selv, især for en personlig bekjendt og god ven, nikket han nedlatende til kokken. Han holdt billedet ut fra sig, la hodet paa skakke og blev saa ved: – Med dette er jeg igrunden vel tilfreds. Uttrykket – teintens sarte tone – jaha, jeg tør si, jeg har været temmelig heldig, ikke sandt? Men, sukket han, la os ikke glemme den store Thorvaldsens berømte ord om det farlige ved kunstnerens

tilfredshet med sit værk. Det kjender vi jo allesammen – –. Skulde saa herren ikke ha et eller andet, De ønsker utført? Forutbetaling er ikke nødvendig, jeg sender pr. postopkrav. Ikke? – Ikke heller Deres eget billede? Er der da ^[134] ikke en søt pike paa Island, som venter paa det? Aa, vist er der!

Jeg negtet det alvorlig; men han blev ihærdig og mundrapt ved, mens han aapnet kassen sin, hentet frem en bunke fotografier og spredte dem ut paa kjøkkenbænken i byssen: – Se kuns her! Bestillinger, som jeg har erholdt i de sidste dage – enkelte er alt ekspedert. Dette er en barnegruppe til kapteinen paa «Laurvig», barken derhenne – han er fra Norge likesom De og jeg – – Joda, jeg er født i Norge av danske forældre, men opvokset i Kjøbenhavn. Og min hustru er norsk, det vilde sikkert glæde hende meget at hilse paa en landsmand ... Se, det er fru Hansen! Hun var hos sin mand paa «Argo», reiste iforgaars, hun tok hjem for omstændigheternes skyld – – Og disse fra forskjellige andre, mindes ikke nøie navnene, de er notert paa baksiden. De forstaar, mine kunder er slet ikke bare simple matroser; jeg arbeider især for kahytten. Som sagt, jeg maler baade for og agter, smilte han fiffig.

^[135] Det var billeder av matrosers kjærester, styrmænds forloveder og runde, friske barneansigter fra kapteinsfamilier. Ved nogen var der heftet haarlokker, pakket i papir og omviklet med silketraad. Fotografierne bar merker av eiernes grove fingrer – titt og ofte hadde de vel stirret paa dem og længtet efter hjemmet langt borte, men de hadde skilt sig fra skattene sine i haap om snart at faa dem tilbake straalende av livagtige farver.

Ingen kan drømme vakrere end en gift sjømand, og saa litet trænges for at fange hans drøm og lokke den med. Den styrer stadig mot det hjem, han forestiller sig hegnet av den lune hygge, som han selv saart sakner, og der findes ikke det varmt hjemlige, han ikke digter ind i drømmen som fuld sandhet. En utmaiet, hysterisk skippermadam, en sjusket, likesæl og sur matroskone kan av sine ægtefæller, hvis hjertelag gjør dem blind for feil og skavanker, motta en hyldest saa ærbødig og ægte, at én ved synet av den er ^[136] nærved at kunne fatte ridderens forblindede tilbedelse av den halvhundrede-aarige, forhenværende skjønjomfru. Og blir en slik sjømand tvunget til at se virkeligheten, dømmer han ikke – han tilgir og sørger og forblir evig taknemmelig for den drømmen, som

svandt.

– Av omtale kjendte jeg det slags mennesker, maleren hørte til. Gamle sjøfolk fortæller om dem, naar de paa stuevæggen har skilderier i glas og ramme av skuter, de fordum har faret med. De skilderiene skriver sig mest fra lurvete, forsultne kryp, som drog sig paa kaiene med et farveskrin i lommen og bød sig til «at skildre av skuten», dersom de fik en shilling at kjøpe det nødvendige tegnemateriale for. En kasse eller en stenhelle paa bryggekannten tjente dem til staffeli. Farvene blev blandet, blyant og pensel ført med en viss øvelse. Opmerksomme tilskuere sanket sig om kunstneren, som kanskje tigget en skraa for at faa den rette leten paa seilduken – tynd tobakssaus skal nemlig ha været det vanligste [137] og bedste til den bruk – og der blev ikke sparet paa ros og daddel, efter hvert som verket skred frem. I en fei var det færdig: Med klare bokstaver pranget fartøiets navn paa baugen, der det stevnet med bugnende seil over hvittoppede, mørkeblaa bølger. Bestilleren rykket ut med en shilling til og ga gladelig mat og brændevin ekstra, og likesaa gjensidig fornøiet som paven og Rafael skiltes partene.

Nu skal dette usikre, fattigslige levebrødet for kaienes bohémer være vokset til en virkelig industri og ha utvidet sit omraade fra skuten til mandskapet. Maleren skal ha kolleger i de fleste havnestæder.

– Maler De ikke skib ogsaa? spurte jeg ham.

– Tja – ikke gjerne, svarte han overlegent og samlet med et flot haandsving de foreviste fotografiene sammen og gjemte dem igjen i kassen sin. – Det overlater jeg helst til mine assistenter. Min specialitet, har jeg forklaret Dem, er portræt – ikke marine. Men, hvis De vil, gudbevars [138] ... Et skib koster efter størrelsen fra to shillings til fire shillings, et enkelt portræt fra tre til fem og et dobbelt fra seks til otte.

Prisene var ikke stive, indrømmet jeg.

– De kan saa si. Men kunstens kaar er trange her i verden.

– Dobbeltportrætter – hvad er det?

– Naa, de er mest til foræring. F. e. en kaptein og hans frue eller en rask svend og en smuk pike ved siden av hinanden indenfor én ramme, det er av de

ting, som damerne er glad i – netop av de ting. Der fordres følgelig to fotografier.

Styrmanden var kommet til, han satte i at le, saa det klukket i ham: – Leverer De endnu den sorten? – Det gjælder at være paapasselig da, forat det ikke skal spænde av som ombord paa «Frigga» –

Maleren slængte med et rykk kassen sin over skulderen. Hans øine lynte bak brilleglassene, og der fløi et saa blygt rødmende skjær over hans kinder, som skulde han ha streifet dem med sin egen fineste pensel: – Hør, styrmand, la være at rote op ^[139] i historier, som ikke angaar Dem. Skjønner De? Jeg vil det ikke, det irriterer mig, jeg tillater det ikke, jeg forbyr det!

Kneisende gik han nogen skridt, men da forlot vreden ham. Han gjorde helt om, viftet elegant med hatten til avsked og ropte: – Paa gjensyn i eftermiddag, gentlemen, om en av Dem skulde ha en bestilling! Og saa skred han videre og steg høitidsfuldt ned paa kaien. Gangen var neiende, han slæpte føttene, og den bittelille lænkestumpen dinglet lystig paa frakkekraven hans.

Vi smaalo. – Hvordan spændte det av paa «Frigga»? spurte jeg. – Kan De ikke gi os historien?

– Javel. Det var forresten stygt at prikke ham med den, svarte styrmanden. – Det var for tre aar siden, og jeg fór med «Frigga» av Stavanger dengangen. Vi laa hjemme og reparerte om vinteren, og da tiden faldt folkene meget lang, fik andenstyrmand og stueren – det var en svenske – sig kjærtester, sagtens bare saan til tidsfordriv ^[140] i førstningen. Men alvor blev det, uten at de rigtig tænkte sig om. Da vi seilte, var guttene ringforlovet og bedrøvelige. Stueren hadde jamen pantsat en splinterny jakkedres for at betale ringen. Men paa tilbakereisen fra Island var det bedre med finansene, og her i Leith tinget de to dobbeltportrætter, som skulde sendes til pikenes adresse om nogen uker – den ene var fra Stavanger, den andre fra Sandnes ... Vi blev fort ekspedert hjemme, og parrene hadde rimeligvis ikke syndelig stunder til at være i lag. Vi gik nordenom Island paany og var væk omtrent en maaned, inden vi la til i Leiths dok paa retur. Om kvelden hadde skipperen post til os, og en pakke var der til andenstyrmand og en til stueren. Og ikke før hadde de set, hvad som var i dem, saa smeldte andenstyrmand i at bande og stueren i at tute, og sørgelig tilstand var det paa dem. Om morgenen blev de bløte og fortrolige – hadde trøstet sig

med flasken begripeligvis – og plumpet ut med aarsaken, og [141] den var dobbeltportrettene. Damerne var blit forvekslet, og det værste var, at begge hadde de skrevet, at bildene var skikket dem til spot og spe og altfor sandfærdig røbet, hvilke utskudd av kvindeslægten de troløse kjærestene omgikkes i utenlandske havner.

Jeg ba dem té hinanden brevene og billedene, og sammenhængen blev klar. De tømte mange glas og trøstet sig endda grundigere og lovde dyrt og hellig at rundjule maleren, som hadde voldt ulykken, dersom han vaagde sig ombord mere. Og han kom og ante ingen fare, og der vanket et hus, kan De tro! Andenstyrmand lot det bli med en tylft oprigtige lusinger, men saa brøt stueren løs. Jeg var nede i lugaren og maatte op for at stagge dem. De væltet sig paa dækket, stueren øverst og maleren underst, og han hylte og hujet som en kjærring i barnsnød. – Svensken var vild og strittet imot, da jeg slog kloen i ham og mente, at nu kunde det være flust nok. Han hadde klinket fortænderne ind [142] paa synderen, spjærret frakken hans – senere har han ikke hat raad til at lapse sig i det plagg – og ristet den vesle forstanden ut av ham. Han rendte tummelumsk avsted med fillene flaksende, saasart han kjendte sig fri, og kassen sin glemte han. Jeg lot en av fyrbøterne springe efter ham med den, men han kom ikke ombord igjen før næste morgningen, og da var han alkefuld og undskyldte sig med, at maleren ikke hadde stanset og set sig tilbake, før han var langt oppe i Edinburgh. Saa hadde fyrbøteren ikke kunnet finde veien ned til dokken uten at spørre sig for i hver eneste sjap – –

Men kjæresteriene til guttene blev det slut paa. Ikke spor av ringer paa fingrene mer den reisen! Jentene hadde kritisert og skuret kjærligheten av baade andenstyrmand og stueren – det hadde altis været noget sandt i skjændebrevene deres.

Halloi, jomfruen roper paa Dem til middags! God fornøielse med grossereren. –

II.

[143] Efter kaffen jaget grossereren styrmanden og mig fra skibet, og uten hensigt og maal drev vi om i Leith. Tilfældigvis bøiet vi ind i sidegater, som ingen

av os kjendte, og vi la ikke mærke til det, før vi var mitt i fattigkvarterene, dér det yrte og krydde av forkomne barn i trange smug mellem høie hus, som stængte sol og lys ute. Skitne, graableke og lasete krabbet de paa fortaugene og i rendestenene og bablet og skrek og lo og vrælte omkap. Barhodede og barbente gatearaberer morret sig med at sope brask og søppel i haug og stikke varme paa dyngene og danse trallende om baalene. I dørene hang uflidde, late kvindfolk og sladdret og glodde ørkesløst paa avkommet sit, som væltet sig i sølen. Mænd [144] var sjelden at opdage; de faa, vi møtte, var dygtig paa en kant, og vi vek varsomt unda for dem. Vammel, fettagtig stank forpestet luften; den gufset ut av portrum og kjelderhalser og dunstet ut av murvæggene.

Vi vilde skynde os væk igjen. Styrmanden tok retningen, og satte fart paa, men kursen var ikke paalidelig, og en god time travet vi fra smug til smug rundt i den forsumpede fattigdoms vederstyggelighet. Da vi tilsidst dukket frem fra den, stod vi med ét paa en aapen plads under gamle, løvrike trær og trak pusten dypt som for at skylle lungene med frisk luft. Jeg blev næsten svimmel, overgangen hadde været for bratt.

– Værre svineri end i engelske og skotske havnebyer findes forhaabentlig ingensteds, sa styrmanden. Litt efter føiet han til: Aajo jeg har set det værre i fremmede verdensdelar. Men der rører det os ikke paa den maaten – det er ikke saa – saa – fortvilet hverdagslig. Jeg mener en kinamand er en kinamand og en neger en neger, [145] og en amerikaner er ogsaa et menneske; men en britte er næreste naboen vor og skal likesom være skyld til os og slægtningen vor.

Jeg var enig med ham. Det er det leie, at en fattig engelskmand ofrer aldrig penger paa saape, og blir han velstaaende vasker han sig mest som tegn paa, at han er av den respektable klassen.

Vi skraadde over plassen til en bred, staselig gate. Her færdes det pene søndagspublikum. Bakefter korrekte herrer i flunkende floshatter og yngre og ældre ladies i raslende toiletter trippet de nydeligste barn, og alle hadde salmebøker i de hanskeklædte hænder, for det lakket mot aftengudstjenesten, og alt var saa agtværdig og rent og sundt.

Vi blev staaende ved en kirke og saa skarerne flokkes indad dens høithvælvende

portal. Presten derinde maatte ha stor magt til at dra sindene ved forkyndelse. Der var trængsel utenfor.

Og kirkeklokkene ringte, som bare [146] engelske kirkeklokker kan det. Fra Leiths og Edinburghs mangfoldige taarn vældet de kimende toner, stigende og synkende sang de sig sammen til et alvorsmanende og fortrøstnings jublende hallelujakor.

Barnegraat skar gjennom den mægtige klokkeklang, saar, jamrende barnegraat.

Nogen alen fra os stod en to-tre aars pike. «Mama! Mama! Back again», hikstet hun.

En ussel, rød bomuldsjole dækket den spinkle kroppen. Hodet var bøiet bakover, munden gapte krampagtig, gule haartavser slang om halsen hendes. De svake tynde armene sprikte som for at avværge folkestimen, og de nakne benene stampet i angst klaskende mot asfalten.

– Mama! Mama! Back again!

Kirkegjængerne gled stilt forbi hende i ubrutt strøm og ænsset hende ikke. En skulde ha trodd, de ikke blev hende var, hvis de ikke støtt hadde passet paa at gaa litt tilside, saa der blev levnet et tomt rum omkring hende.

[147] – Hun har hjemme i de strøkene, vi kommer fra, sa styrmanden. Men at ikke en eneste tar sig av hende!

– Det er for galt! skjændte jeg, og vi stirret med ilter foragt paa den travle fromheten og gjorde ikke selv mine til at hjelpe.

– *Back again! Back again!* hikstet ungen.

Da banet en fyr i sid, snusbrun ytterfrak sig vei gjennom trængselen og stoppet op foran hende. Det var vor ven maleren. Uten videre satte han sig paa huk, stak den hæslege snuten sin tæt hen til barnets ansigt og talte til det. Skrikene tvinte av til klynkende hulken. Han hyfset hende op og vilde bære hende bort, da han fik øie paa os og nikket.

– Det var utmerket, sa han. Vil De kanskje holde hende, skal jeg hente en konstabel.

Og før jeg visste ordet av, saa stod jeg der inderlig forlegen, med en arg,

sprællende unge paa armen og smilte dumt. Efterat ubarmhjertighetens is først var brutt, [148] blev ogsaa kirkegjængerne opmerksomme. En tyk borger læspet med venlig salvelse noget om forsømte barn og dikket hende paa halsen, og en aldrende dame fisket sukkertøi op av væsken sin og puttet det i munden paa den lille, som hostet det ut igjen over min krave.

Endelig var maleren tilbake med en konstabel, som trasket av med det fortapte lam.

– Jeg skal ombord til Dem, forklarte maleren. Stoler paa en forretning med maskinmesteren ... Vi blev ifølge. Han sludret om løst og fast og syntes slet ikke at huske tildragelsen med barnet; den var forbi, straks den var forbi. Men styrmanden og jeg var uvilkaarlig blit anderledes mot ham end tidligere.

– – Maskinmesteren var iland for at vise grossereren byen.

– Saa var den marsj forgjæves, sa maleren skuffet og laget sig til at si farvel.

– Vil De ikke vente paa ham? foreslog jeg. Kom med, styrmand! Vi er trygge [149] for grossereren, det ubæstet. Og vi gik ind i røkesalonen, hvor vore nidkjære velsignelser over ubæstet, som hadde myrdet os med snak, vakte en saa medlidende forstaaelse hos maleren, at vi grepet spurte, om vi ikke maatte by ham noget.

Maleren hadde ikke tat frakken av; han lænet sig fornemt tilbake i sofaen, støttet albuen paa kassen sin og strøk fingrene gjennom sin glinsende hanekam:

– Jeg vil takke for en baier – det er varmt, og en ægte gammel-carlsberger har altid været min yndlingsdrik.

Vi hadde Carlsberger-øl ombord fra Færøerne, og det kom. Han hævet sit glas, drak en slurk, smakte paa det og nød det, som om det hadde været den ædleste vin:

– Ah – en ægte dansk baier – bedre øl brygges ikke paa denne nederdrægtige jord! Og dette var godt. Garlsberger serveres vistnok paa enkelte skandinaviske restauranter i Leith, men desværre daarlig og surt og uforskammet dyrt, til herremandspriser. – Hvad, nordmænd? Dansk [150] smør, dansk kjøt, dansk flesk, danske æg og dansk øl beviser, at vort lille land fremdeles duer til noget. I de varer kan vi tappert konkurrere med alverden. Skaal for gamle Danmark!

Dermed slukte han resten, hældte i og tømte glasset paany.

Styrmanden vilde ringe efter mere øl, men vor gjæst la haanden paa armen hans:

– Ikke for min skyld kjære Dem. Jeg synes om øl, men tør ikke drikke meget av det, da min mave ikke længer er vant til det. Skal vi absolut ha en gjenstand, vil jeg foretrække en smule whisky. Man skal være forsiktig i denne temperatur. Maven, vet De.

Vel, han fik whisky, og han for ikke lempelig med flasken, først strævet han for at holde gaaende en samtale om almindelige emner, mens han drak; saa tændte han en cigar, faldt i mørke grublerier, rynket brynene og trommet vemodig paa bordet.

– Liker De Dem i Skotland? spurte jeg.

Det vækket ham. Bittert leende rev han lorgnetten av og kastet den fra sig. – Jeg ^[151]hater det. Skulde jeg kunne trives i Skotland, under de forhold, hvori jeg er, og med det levebrød, jeg har? Jeg længes – længes til at bli syk av det – efter omgang med intelligente, dannede mennesker og støter kun paa de raa, brutale og umælende dyr, som alle sjøfolk er. – Undskyld, styrmand! At dette ikke sigter til Dem, at jeg betragter Dem som en undtagelse og en pryde for Deres stand, kan De dog ikke tvile om. Ikke en av tusen er som De. Jeg forsikrer Dem til, at jeg er i den grad alene, at jeg taper talens bruk; jeg famler efter ordene, og de løper surr for mig, naar jeg træffer mine likemænd. Jeg kunde fristes til at være bedrøvet over herrernes elskværdighet mot mig, fordi den vilde volde, at min ensomhet blir dobbelt smertelig, saasart De er borte: – – Og min kunst, den nedværdiges til, hvad jeg kaldte et sjofelt levebrød.

Dog, la utsigterne være noksaa sorte, jeg resignerer ikke! Der er kræfter i mig. Jeg skal bryte mig en bane, jeg skal dukke ^[152]op derhjemme og vise pakket, hvem det var, de skubbet i utlændighet. Jeg har talent, og de skal tvinges til at anerkjende det. Det haab, den forvissning, forlener mig styrke til at leve uten at ledes ved livet. – Men jeg reiste herfra imorgen den dag, dersom jeg ikke var en gift og bundet mand – jeg reiste med Deres skib!

Han bakset med armene og aandet hvislende mellem sine avbrukne fortænder. Vi skaalte paa opfyldelsen av hans haab, og han blev roligere og sa, at

han vilde berette os sin skjæbne. Til en indledning somlet han op av lommen nogen visitkort, undersøkte dem og mumlet: – Neinei, det er de engelske. Jeg har forskjellige, fordi jeg har bekjendskaper paa alle sprog. – Saa rakte han hver av os et: – Det er de skandinaviske. De hadde guldsnit og navnet i snirklet skrift:

C. F. Hahn-Jepesen,

Portrætmaler,

utdannet ved det kgl. kunstakademi i Kjøbenhavn.

Og da præsentationen var over, tok han [153] til i skruede vendinger og med en affektert stemme, som han prøvde gi en sløret og sørgmodig klang, at fortælle sine tilskikkelser.

Hr. Hahn-Jepesens «skjæbne» var i korthet den, at hans forældre hadde været omreisende danske skuespillere i Norge. Moren blev enke og bosatte sig i Kjøbenhavn, og da hun døde fra sønnen, blev han hjulpet ind paa akademiet av en av hendes velyndere, som støttet ham akkurat saapas, at han kunde sulte sig sløv og slap. Efterat velynderens forventninger om at utruge et geni var slaat feil, fik han ikke penger mer, men istedenfor disse gode raad, som han ikke lystret, at slutte med kunsten og ta sig noget lønsomt og nyttig for. Med en slunken mave og en opspilt forfængelighet fristet han i længste laget et ynkelig hundeliv, indtil nøden tugtet ham til at tigge sin tidligere mæcen om at skaffe ham et erhverv, likegyldig hvad det saa var. Det var ikke saa let: Han var blit for gammel til at lægge sig efter et haandværk og [154] for legemlig svækket til tungt arbeide. Enden blev, at de satte ham ombord i et dampskib, han var tilsjøs en sommer, og senhøstes blev han meget syk kjørt til hospitalet i Leith. Da han blev frisk, lærte tilfældet ham, at han kunde nære sig ved at tegne og male efter fotografier, og saa hadde han giftet sig med en norsk stuepike hos en mægler.

Hans eget utsagn var ikke saa tørt. Det hadde et høiere sving og var en vidtløftig lekse. Men dette var omtrent kjernen i skrønene, naar alle stilerende kruseduller og alle bevisste og ubevisste forskjønnende løgne blev skrællet av.

– Min hustru er en prægtig kvinde! ropte han leende og drak halve glasset ut.
– Hun er fra Arendal. Hun pleier min svigtende helbred og holder orden paa min

økonomi – ja, for økonomien ligger nu ikke for os kunstnere... Men hvor jeg har lidt, stønnet han. – Hvor jeg har lidt! Ikke sult og ikke kulde, hvis jeg om vinteren ikke hadde en pinde at putte i ovnen, var det [155] haardeste. Det forfærdelige er at føle, hvordan det talent, jeg vét at jeg eier, døgn efter døgn pines tildøde i mig. Fatter De det, mine herrer? Nei, De kan ikke. Man maa selv være kunstner for at fatte det –.

– Det er slemt, sa styrmanden troskyldig, – at bli nødt til at bryte av med skolegangen sin. Likevel er det ikke værddt at bli motløs. Jeg kjendte en, han studerte til præst, og far hans røk fallit, da han var saan kvart færdig. Han maatte begi studeringene, men nu har han sine rundelige indtægter som skolemester i Amerika. Hadde De kunnet bli ved paa akademiet –.

– Jeg har ogsaa mine rundelige indtægter, svarte Hr. Hahn-Jeppesen tørt. – Finansielt er jeg temmelig godt situert. Mit atelier er meget net. Vil De ikke ved leilighet se det?

Styrmanden maapte overrasket. Ti minutter før hadde maleren freidig tilstaat, at han intet skikkelig atelier hadde, men arbeidet i samme værelse, dér hans kone sat og sydde paa maskin. Slike smaatterier tynget ikke hukommelsen hans.

[156] – Akademiet! snøftet maleren haansk. – Jeg forbander den time, jeg traadte over dets tærskel, og priser mig lykkelig, fordi jeg rystet støvet av mine fotsaaler og forlot den utklækningsanstalt for middelmaadigheter og prokrustes-seng for sande talenter! Der præker de mugne mumier av professorer evig om deres teknik – jasaamen, den er bra nok i og for sig, kan ikke undværes – men jeg kunde ikke bruke deres forbandede teknik. Min kunst skal være et organ for sjælen, ikke en slave av stoffet. Den skal være et lydig redskap for mine eiendommelige, sære stemninger. Jeg foranger intimitet og subjektivitet. Paa bunden av mit væsen er jeg en lyriker med en mystisk-dæmonisk aare, en følelsesdigter, for hvem ikke verset og musiken, men farven og linjen er de rette poetiske uttryksmidler. Jeg vil utvide min kunsts grænser og har derfor en strid kamp at kjæmpe for at løse min opgave. – Tør jeg spørre, hvad skulde der røre sig i min sjæl ved synet av akademiets trivielle, leiede modeller? Dets [157] praksis og teorier er likefrem skadelige for mine naturlige anlæg. Jeg taalte ikke dets

tvangstrøie. Bøiet jeg mig for professorerne og malte, som de vilde ha det, savnet man originalitet hos mig – og med rette, jeg nægter det ikke, kunde ikke falde mig ind at bestride det. Men øste jeg av min egen aands kilder og stolte paa min inspiration, evnet ikke de idiotiske hjerner at se andet end feil og ufuldkommenheter i mine produkter, uagtet der jo var enkelte av mine værker, som ... Naa, jeg vil ikke prale, men de hadde fortjent en skjønssommere kritik.

Og han holdt paa i samme dur, saa «jeger» og fremmedord summet om os.

– Jeg kvaltes av mangel paa forstaaelse og stormet ut av akademiets bur, deklamerte han. – Her lever jeg og og sliter for brødet, krænket av ondskap og ringeagt og raahet, og bukker ikke under, takket være den lunt smilende beskedenhet, hvormed vi dansker fødes, og som er vor bedste fædrenearv. Skaal, nordiske frænder! ropte ^[158] han, og efterat ha drukket sat han rank med armene foldet over brystet og løftet hode, rusen av whisky og stolthet over sin nationale beskedenhet.

Styrmanden pusset næsen kraftig og syntes at glæde sig over frændskapet. Ingen av os sa noget.

– – Godaften, godaften! Ah, det er varmt. Tillater De? Det var grossereren, som bukket sig hilsende ind og med et nyfikent blik paa maleren trykket sig mellem bordet og sofaen op ved siden av mig.

Skal vi nu døie ham ogsaa, tænkte jeg og sukket. Men styrmanden forestilte hr. Hahn-Jepesen, og kværnen tok paa at male. I Edinburgh hadde maskinmesteren svigtet ham under paaskudd av at ha et ærend til en ven, og det forklarte vor plageaands lange fravær. – Jeg har faret vild, sa han. – Jeg har streifet om i det vide og brede. Det minder mig om en utflugt til Paris med min svigerfar, etatsraad Hansen – –. Tappen var tat av familietønden, og da blev til og med grossererens ^[159] vasne snak forgiftet av det rammeste slegtssnobberi. Snurre-burre-snurre-burre svirret det, og grosserer-societetsspisser og rangforordningens titler skimret som stjerner paa den vamble ordsuppen.

Jeg rømte rædselsslagen ut paa dækket. Kveldsbrisen luftet kjølig og frisk fra havet, og solnedgangen vævet gyldent spind i taake disen over byen. Forut paa anden plads var tre islandske jenter. De hadde laant kokkens trækspil; den ene spilte, og de to sang en folkevise med en langsom, tungsindig melodi, som blev

brutt av et vildt, lidenskabelig omkvæd. En flok matroser sat omkring dem og hørte andægtig efter.

Langs kaien spaserte gamle, avdankede sjøulker og saa paa skuter. Vaktmanden i oplagsrummet hadde faat besøk. Det var vist konen og en voksen datter og hendes kjæreste. De hadde bænket sig i række paa kassestabelen, og det var fornuftige folk, som hadde det hyggelig uten snak. Mændene spyttet turvis, og mor og datter jespette i takt. – Et stykke fra dem hadde [160] en tykfalden kvinde vaglet sig paa en tønne. Hun hadde et stripet tørklæ over skuldrene og en sommerhat med gilde blomster og sat og rugget paa sig, som om hun halvsov.

Kvelden var saa fredelig. Jeg stoppet mig en snadde og frydet mig til at nyte den i ro, men det skulde jeg ikke ha lov til. Fra røkesalonen kom maleren, blussende og litt ustø. Ytterfrakken var opknappet og avdækket en vest, som var oversmurt med malingflekker lik en palet. Han vinket til mig og blinket listig og blankøiet. Jeg gren misnøgd, og til gjengæld gjorde han dansetrin og knipset sig klunkende paa kindet. Jeg bandte brummende, og han nynnet en spansk vals.

Jeg mistet pipen av beundring: Den hule deklamator, kunstens martyr, var omskapt til en glad, kjøbenhavnsk gategut.

– Er det ham? Er det ham? spurte han indtrængende.

– Hvem?

– Grossereren, bæstet, som har myrdet Dem, og som De svor hevn?

[161] – Javel.

– Uhyh! Jeg skal være hevners utkaarne redskap. Uhyh! Jeg vil øve blodhevn for Deres mord, jeg skal ramme hans Achilles-hæl – Uhyh! hvæste han som en teaterskurk og spankulerte rask tilbake med stive haneben.

Hvad pokker var dette for drukken galskap? Jeg løp efter, men rakk ham ikke.

Et overrasket utrop lød fra røkesalonen, og da jeg naadde den, hadde maleren grepet grossererens hender og halte ham næsten op av sætet: – Nei, er det ikke Dem, grosserer Dorf! Og jeg, som neppe kjendte Dem igjen! Saa kan tiden svække venskapets minde –

– Kjender jeg Dem da –? stammet grossereren himmelfalden og vilde vri sig

løs.

– Se nøie paa mig, Ulrik Emanuel Dorf. Grosserereren slet sine hænder fri: – Mit fornavn er Fredrik.

– Jeg kan ta feil av navnet men ikke av personen. Ulrik og Fredrik, begge ender ^[162] paa «rik» og kan let forvekles. Kjender De mig virkelig ikke igjen, Ulrik Emanuel Dorf?

– Jeg heter ikke Emanuel, protesterte han.

Maleren slog sig for panden. – Visst heter De ikke Emanuel, nei – det ændrer ikke saken. Husker De ikke hos Deres svigerfar –?

– Hos min svigerfar – statsraad Hansen –? sa grosserereren grundende.

– Netop. Hr. Hahn-Jeppesen satte sig støtt.

Grosserereren rykket undda op i sofahjørnet. – Har De maaske været hos etatsraadens?

– Jeg har vanket adskillig i det hus, svarte maleren. – De har ikke en cigar? Takk. Aa, vær saa god at lange mig tændstikkene.

Den anden adlød forvirret, mens han saa forvirret paa sin foregivne kjending. – De er portrætmaler og i Skotland for Deres studiers skyld, formoder jeg?

Svaret var et naadig nik.

– Hm – min svigerfar har en svakhet ^[163] for kunsten, er litt av en genijæger sandt at si, og det kan være grunden til, at vi har været sammen hos etatsraadens; men desværre er jeg ganske ute av stand til at erindre det.

– Han var ellers ikke etatsraad dengang, sa maleren stutt. Og for at være oprigtig, forstaar jeg ikke, hvordan han kan ha kravlet saa høit tilveirs.

Grosserereren lo lettet: – De erindrer allikevel feil. Vort bekjendtskap maa være av altfor gammel dato. Min svigerfar har været etatsraad i de siste femten aar.

Maleren satte sig paa bordkanten og skuet uvillig og strengt ned paa ham: – Det er mig en glæde, at Deres svigerfar har hat held med sig, og jeg har i det mindste aldrig undset mig for at ta min hat av for ham. Dog, Fredrik Dorf, De skulde skamme Dem ved at fornægte oldingens tarvelige, men hæderlige fortid og forsynde Dem mot sandheten. For fem aar siden hadde Hansen en liten kjælderbeværtning i Laksegade.

Etatsraadens svigersøn sank ihop, hvit av [164] harme: – Er De rundtossset, De frække knægt!

Styrmanden nappet mig i trøien og trak mig ut paa dækket. Var maleren splitrende forrykt? – Jeg fortalte ham, at optrinnet rimeligvis skulde være en hevn for vore lidelser, og han skaket smilende paa hodet og tænkte, han vilde bli herutenfor saalænge. – Men lykkes den hevnen, bør vi sandelig lønne ham med en bestilling –.

– Det vilde jeg være med paa, og vi spleiste fem shillings.

Jeg gik ind igjen og fandt øieblikket meget kritisk. Maleren hævdet sin fordelagtige stilling paa bordkanten og holdt sit offer indestænget i sofahjørnet. Han ledsaget sine ord med vægtige klap paa fangens skuldrer og kuert med det ethvert forsøk paa opstand. Spjættende og gnistrende av sinne prøvde grosserereren gang paa gang at reise sig og spydde edder og galde. Gjennem vinduet i bakgrunden tittet styrmandens skjæggede ansigt ...

– Hvor kunde en hentydning til [165] beværtningen ophisse Dem saan, formante hr. Hahn-Jepesen. – En anstændig, gemytlig bule var den med bedre kunder. Min fætter, den halte baker, var stamgjæst der; etatsraadinden er just hans kjødelige tante, og av ham blev jeg indført i huset.

– Hold kjæft! brølte grosserereren.

Maleren parerte et slag og drev uskræmt paa med sit: – Etatsraaden stod sjelden ved disken selv – næ, det gjorde i regelen den ældste datter, Deres fru gemalinde, og ved den disk har saamænd De knepet mangen snaps og mangt et kys. Hils hende fra mig, hun var rigtig en elskværdig jomfru. Og hendes frøken søster – hehe! Vi var paa nippet til at bli svogre, vi to, vet De, men saa blev der en kurre paa traaden i julegildet hos Deres svigerfar. Det var den flabbede barbersvend i stuen. Men ham smed etatsraaden begripeligvis paa porten og jeg reiste. Jeg haaber hun har trøstet sig, den rare tøs!

– Han er vanvittig – bring ham til fornuft! sa grosserereren bønlig til mig.

[166] – Undskyld, jeg kan ikke blande mig i familiesaker, svarte jeg og nærmet mig døren. – Jeg skal ikke genere –

– Der er intet familieskap! skrek han.

– Er der intet familieskap? spurte maleren skarpt. – Er kanskje ikke Deres svigermor etatsraadinden min kjødelige fætters tante? Var jeg kanskje ikke paa nippet til at bli Deres ringforlovede svoger, hvis det ikke hadde været for den barbersvend i stuen? Er ikke det familieskap? Har De ikke skam i livet, Ulrik Fredrik Emanuel Dorf? –

Raseriet øket grossererens kræfter, og da maleren skottet efter mig og ikke var paa sin post, gjorde han et støt, som vippet fienden ned av bordet, feiende med sig flasker og glas, og med et arrig hvin hoppet han over den faldne, styrtet ut og forsvandt i kahytstrappen.

Stønnende av latter sanket styrmanden hr. Hahn-Jepesen op av glasskaarene og tørket av ham.

– Jeg har seiret, valplassen er min! ^[167] utbrøt han. – Men seiren var dyrekjøpt. Skade for de ædle varer her er spildt! – Kan herrerne si mig, hvad klokken er? Au, saa sent. Da faar jeg skynde mig. Pligten og forretningerne kalder, og min hustru venter.

– Jeg bestiller et billede, sa styrmanden og talte de fem shillings op. Men kunstneren skjøv stolt pengene fra sig: – Maa jeg først be om fotografiet.

Det hadde vi ikke tænkt paa. Styrmanden fandt paa raad og sprang ned i lugaren sin efter et. Maleren saa længe paa det: – Det er en skjøn, en storartet dame. De har smak. – Hvilken herlig svanehals, hvilken høibaaren hake – og dette sjælfulde blik – ja, en veritabel Gibson-girl med sjæl! Er hun Deres forlovede?

Styrmanden svarte forlegent nei.

– Altsaa blot Deres elskede. De elsker hende, efter hendes ytre at dømme er hun av høi stand, og der er hindringer at overvinde og skranker at sprænge.

^[168] Det var det, uovervindelige hindringer. Grossererens glas var levnet helt og fuldt paa bordet. Hr. Hahn-Jepesen løftet det: – Alle hindringer kan kjærligheten overvinde. Dette bæger tømmer jeg tilbunds paa Deres og den av Dem elskede, skjønne kvindes forening.

Dermed tok han avsked, slængte kassen over akslen og gik. Han steg høitidsfuldt over landgangsbroen ned paa kaien og skred videre, og den bittelille

lænkestumpen dinglet lystig paa frakkekraven hans.

– De ga ham et fotografi, styrmand –? sa jeg.

– Ja. Jeg hadde det fra Kristiania. Det var fru Dybwad i et av stykkerne til Ibsen.

*

– Kristian! Kristian! gneldret det kvasst inde paa kaien. Det søvnige, tykfaldne mennesket med blomsterhatten hadde jumpet fra tønden og vraltet maleren i møte. – Kristian! skjældte hun. – Du skulde ut paa fortjeneste, skulde du, og saa har [169] du bare været paa damperen den hele eftermiddagen og fylt dig i selskap med matroser og slabedasker – –

Maleren stanset op. Han saa sig ræd omkring, tysset paa hende, pekte paa os og plukket én for én sine shillings frem og la dem i næven hendes. Saa gik han litt slingrende bortimot dokporten. Hun fulgte tæt bakefter, lik en lurende, lysten taugbaat efter en havarist, som endda haaper, han kan berge sig selv.

Noter:

[n1.](#) *Forfatternote:* Kove – bislag, forstue.

[n2.](#) *Forfatternote:* Sodnhus – korntørkehus, bastu.

[n3.](#) *Forfatternote:* Hoser – offentlige utredslar blev ydet i varer efter takst; hoser var gangbart betalingsmiddel ved monopolhandelen.

[n4.](#) vagt] *rettet fra:* vagf (*trykkfeil*)

[n5.](#) det,] *rettet fra:* det. (*trykkfeil*)

[n6.](#) slaaen,] *rettet fra:* slaaen. (*trykkfeil*)

[n7.](#) *Forfatternote:* kjadlene – forraadshusene.

[n8.](#) at] *rettet fra:* et (*trykkfeil*)

[n9.](#) drevjernet.] *rettet fra:* drevjernet, (*trykkfeil*)

Tryggve Andersens *Fabler og Hændelser* er lastet ned gratis fra bokselskap.no